

Xe. 279.

DE
ABUSU EXCITANTIIUM
IN FEBRIBUS PUTRIDIS

CONSENSU
ILLUSTRIS MEDICORUM ORDINIS
IN ALMA FRIDERICIANA

GRADU DOCTORIS
MEDICINAE
IN ALMA FRIDERICIANA

AVCTORE
CHRIST. FRIDERICUS MAURITIUS
GOLDHAGEN
MAGISTER

HALAE,
LUDWIGI FRANKENBERGII

DE
ABUSU EXCITANTIUM
IN FEBRIBUS PUTRIDIS

CONSENSU
ILLUSTRIS MEDICORUM ORDINIS
IN ALMA FRIDERICIANA

PRO
GRADU DOCTORIS
SOLENNITER CAPESSENDO
DIE XI. OCTOBRIS, MDCCCXC

PUBLICE DISSERET
CHRIST. FRIDERICUS MAURITIUS
GOLDHAGEN
HOHENSTEINENSIS.

HALAE,
LITTERIS FRANCKIANIS.

ERHART
UNIVERS.
ZV HALLÉ

V I R O
PERILLUSTRI AC GENEROSISSIMO
DOMINO
CAR. CHRISTOPHORO
DE HOFFMANN,
ACADEMIAE FRIDERICIANAE CANCELLARIO,
AUGUSTISSIMO BORUSSORUM REGI
A CONSILIIIS INTIMIS,
SERENISSIMO PRINCIPI BORUSSORUM
H E N R I C O
A REGIMINE CURIAE, QUAE RES CAMERALES
DIRIGIT,
DYNASTAE IN DIESKAU
ET BRUCKDORFF,

PATRONO ET MAECENATI SUO

LONGE GRATIOSISSIMO,

nec non

VIRIS

ILLUSTRIBUS, EXCELLENTISSIMIS,
CELEBERRIMIS

D. PHILIP. FRIDER.
MECKEL

MEDIC. DOCT. PEOF. PUBL. ORDIN. IN ACAD. FRID.
INSTIT. REG. CLIN. CHIRURG. DIRECTORI: CIRCUL.
SALIC. ET COMIT. MANSFELD. PHYSICO:
FACULTAT. MED. P. T. DECANO.

ET RELIQUIS
GRATIOSAE FACULTATIS MEDICAE HALENSIS
PROFESSORIBUS

PRAECEPTORIBUS ET FAUTORIBUS SUIS
PER OMNEM VITAM

PIE, SANCTE COLENDIS,

ET

V I R O
EXPERIENTISSIMO, CONSULTISSIMO
HENRICO PHILIPPO
GOLDHAGEN,

MAGISTRATUS

AMPLISSIMAE CIVITATIS HALENSIS CONSULI ET
COLLEGII CIVICI PUPILLORUM DIRECTORI,

PATRUO SUO

OMNI PIETATIS CULTU PROSEQUENDO,

HASCE
PIERIDUM PRIMITIAS
IN
PUBLICUM
MAXIMAE REVERENTIAE ET GRATI
ANIMI MONUMENTUM

OB
SUMMA IN SE MERITA CUM
ARDENTISSIMIS

PROSPERITATIS PERENNIS ET FELICITATIS
OMNIGENAE

V O T I S
SACRAS ESSE CUPIT ET OFFERT

A U T O R.

DE ABUSU EXCITANTIUM IN FEBRIBUS PUTRIDIS.

§. I.

Instituti ratio.

Inter dirissimos ^{a)}, quibus genus humanum subja-
cet, morbos, merito numeratur febris putrida. Quo
vero dirior hic morbus, quo frequentius homines affli-
git, eo majorem medicorum tam in dignoscendo, quam
curando attentionem atque diligentiam jure meretur.
Jam olim artis nostrae parentis HIPPOCRATIS fuit effa-
tum: qui morbi cujuscumque medelam feliciter instituere
cupit, naturam morbi ejusque causam bene nosse con-
tendat. Cognitis autem his, constat semperque consta-
bit irrefutabilis illa therapiae generalis lex: indicata
indicationibus ex omni parte respondeant. Cum vero

^{a)} *Fr. Hoffmann* opera omnia physic. medic. Genev. 1740. fol.
Tom. I. pag. 223. ib. pag. 161. §. 19.

in febre putrida curanda, licet periculosa aleae plena, multi tamen medici practici, istud axioma plane negligere videntur, ita ut ea, quam huic morbo medendi arripiunt, methodus, indicationibus plane contraria, itaque perversa plerumque fit; operae praetium fore existimavi, morbi huius perniciosi, brevem historiam ac indicata praemittere, tum medicamina, quae quotidie contra rationem sanamque indicationem in maximum eheu! aegrotorum detrimentum in hac febre adhibentur, speciminis inauguralis loco, pro virium tenuitate disquirere.

§. 2.

Febris putrida, quid variis?

De variis scriptorum, quae de natura febris putridae exstant, opinionibus ex professo et distincte hic dicere, superfedeo, cum longum foret, et a scopo meo alienum. Paucis solummodo attingam praecipuas. GALENUS PERGAMENUS, medicorum princeps, cujus operam, ingenium ac prudentiam in medendo, non raro Roma, Antonino Pio imperante, experta est, postquam *b)* febris essentiam, causas et differentiam proposuit, de signis februm putridarum sermonem *c)* instituit: hunc post Graecos aemulatus est AVICENNA, Arabum princeps, qui *d)* illorum seriem exacte descripsit, quo loco

b) Lib. 1. de differentiis februm

c) Lib. 1. cap. 7.

d) Libro IV. sen. I. tract. 2. cap. 2.

non solum signa, quae declarant febres putridas, sed quae ipsas antecedunt, delineavit. Si vero varia, in quibus de febribus putridis sermonem facit GALENUS, inter se compares loca, magnam omnino obscuritatem et difficultatem in explicanda ipsius vera mente invenies. Ipsam febrem putridam nomine febris biliosa e quod saepe comprehenderit, aperte colligitur, dum ait: e) „Liquet autem, quod, cum sanguis putrescere „caeperit, non amplius bonus remaneat, sed jam ad „amarae bilis naturam transeat: atque in hoc illud „observatur, triplex esse genus universum febrium „simplicium, quae enim ex sanguinis putredine fit, jam „quodammodo biliosa est etc.“ Quum GALENUS tres tantum formas, sive tria tantum genera simplicium febrium putridarum statuatur f), biliosam nempe, pituitosam et melancholicam, elucet, ipsum febrem ex putredine sanguinis ab illis diversam non admittere, sed ad febrem biliosam referre: dicendo enim, „etsi vere biliosa non „sit, maxime tamen illi adsimilatur,“ aperte indicat, febrem, de qua agimus, non esse vere biliosam, sed ei valde adsimilem: maxime cum sanguis per putredinem multum excandescens, valide disponatur, ut partes ejus tenuiores in bilem transmutentur. Quod ipsum jam effecisse videtur, ut periodo febris biliosae g) praefixa, febrem ipsam biliosam appellarit. Denique, quum fe-

A 2

e) Lib. II. cris. cap. 12.

f) Lib. II. febr. et lib. II. cris. l. c.

g) Lib. II. febr. cap. 9.

brem sanguinis non putrescentis, sub ephemera comprehenderit *b)*, universe tres tantum febrium species, diariam scilicet, putridam et hecticam innuit. Licet autem GALENUS febrem putrescentis sanguinis febri biliosae adnumeret, ob dictam causam tamen, dum methodum curatoriam illarum persequitur, eas inter se distinguit. Alio quippe loco *i)* historiam morbi referens, non solum evidentes putrescentium humorum notas memorat; sed continentem etiam ex humorum putredine febrem, et quae assidue decresceret, se vidisse scribit. In hac simul febre venam ad animi usque deliquium felici cum successu sectam adducit. Quae vero quomodo sint, enucleandum superest, cur GALENUS in febre putrida ita audacter sanguinem emiserit, dum ex alio ipsius loco, quo monet *k)* missione sanguinis, ipse putredinem non curari, patet, ex mente GALENI neque in synocho putri, neque in omnibus aliis febribus putridis venaesectionem prodesse, nisi statum sanguineum, seu, quod nunc dicimus, inflammatorium probe discerneret in primo stadio hujus morbi a febre simplici putrida? Liquet autem, GALENUM febris putridae notionem perspicuam non exhibuisse: atque hinc dissensum commentatorum ipsius ceterorumque ejus asseclarum facile colligimus. Hisce adde, veteres de causa febris putridae proxima, deque

b) Lib. IX. method. med. cap. I. et lib. II. febr. cap. 9.

i) Lib. IX. method. med. cap. 4.

k) Lib. XI. meth. med. cap. 14.

putrefactione ipsa in varias easque ambiguas abiissas. AVICENNA *l*) undequaque videtur refellere GALENUM asserentem, non dari febrem ex putredine sanguinis, propterea quod sanguis, dum putrescit, fiat bilis, et non remaneat sanguis; quare etiam febris ex putredine sanguinis orta, biliosa et non sanguinea esset dicenda. Et quoniam haec GALENI ratio duplicem sensum admittit, utrumque impugnavit. Sed mittam alios, qui tam varie interpretantur GALENUM, immo multiplicibus telis instructi reprehendunt et accusant, quales sunt TURISANUS, MERCATUS, FERNELIUS, VALLESIIUS, THOMAS A VEIGA, alii. Omnium dissensus conciliari feliciter potest, statuendo, GALENUM non veram putredinem in febribus putridis, sed modo pronitatem et nisum ad putredam fermentationem et resolutionem, quae veram putrescentiam anteire solet, subintellexisse: extra dubium enim est, eum bilem etiam in corpore humano e discrasia quasi putrida humorum derivasse.

Non miremur ergo, si tam ambigue protensum inveniamus vocabulum febris putridae apud scriptores tam antiquos, quam recentiores. Non absolum mihi videtur, hic BURSERII *m*) verba allegare. „Hac quippe, inquit, (putridam innuens) febres omnes comprehendunt, in quibus sanguis vera putredine corrumpitur, et colliquescit, sic, ut sanguis e vena mis-

l) Lib. IV. fen I. tract. 2, cap. 42.

m) Institut. medic. pract. Lips. 1787. 8. Vol. I. §. 256.

„fus omnino diffluat, nec umquam, nifi aegre concre-
 „cat, aut in vafis ipfis refolutus, immanes haemorrha-
 „gias, aliasque immodicas, foetidiffimasque evacuatio-
 „nes pariat. Aliis vero putridae febres vocantur illae,
 „quarum putridus fomes in primis tantum viis infide-
 „re, paullatimque in fanguinem inveni visus eft. Nec
 „defuerunt, qui putridas eas dumtaxat dicendas ve-
 „lint, quae vulgo malignae vocantur; atque hi utriusque
 „generis fymptomata permifcent, novumque pro ar-
 „bitrio conficiunt. Hac tandem putridae febris deno-
 „minatione alii ita abutuntur, vt ubique putredinem
 „sibi imaginentur, fereque omnes aliquanto graviore
 „febres putridarum cenfui adfcribere non dubitent.“

§. 3.

Continuatio.

Quam recentiores fcriptores plerumque nobiscum
 nominant febrem putridam, veteres fynochum
 putrem appellarunt; nonnulli febrem malignam: fed
 male, quod ostendetur Spho 10. Plurimi vero auto-
 rum omnes febres cum putredine fordium biliofarum
 in primis viis cum fanguinis diffolutione putrida, cum-
 que modica totius systematis nervofi perturbatione
 conjunctas, fimul nomine febris putridae indicarunt.
 Recte monet itaque ill. WILLIAM GRANT, in
 aureo dixerim libro, de febribusⁿ⁾; „The words:

ⁿ⁾ An inquiry into the nature, rife and progress of the fe-
 vers most common in London, Lond. 1771. 8. pag. 437.

putrid fever, of late years, have had no definite idea affixed to them; but are used to express every ill-conditioned fever, of what species soever it may be. “
 Illustri et beato CULLENIO *o*) tantae se offerunt difficultates in limitandis finibus putredinis, quippe quae et in multis aliis observatur febribus, ut haesitet, singularem februm putridarum classẽ indicere. Nobis febris putrida est febris acuta, conjuncta cum prostratione virium et dissolutione humorum ad putredinem prona. Optime autem, me quidem sentiente, dispescitur in febrem putridam simplicem et complicatam sive bilioso-putridam. De singulis seorsum.

§. 4.

Symptomata febris putridae simplicis.

Ut vero clarius nostrae febris putridae simplicis innotescat facies, referantur modo eorum omnium, quae ipsam comitantur, et subsequuntur secundum HOME *p*), symptomata: Calor scilicet intensus, mordax *q*) et remittens; pulsus ten-

o) Anfangsgr. der prakt. Arzneiwissensch. Leipz. 1778. 8. §. 74. p. 52. sq.

p) Principia medicinae. Ed. 4. Amst. 1775. 8. P. 85.

q) Optime Galenus hanc caloris qualitatem ut maximum februm putridarum indicium posuit. Habet autem id singulare, ut saepe initio, dum tangitur aegri manus, levior videatur, sed augeatur quasi quovis momento, et tangentis medici digitum quasi pungat et mordeat, ac si de profundo

fus, parvus, frequens et inaequalis; prostratio vi-
 rium summa, imbecillitas, anxietas et dejectus
 animus, qui pessima quaevis ominatur, appetitus pro-
 stratus, nausea, sine vel cum vomitu, dolor capitis et
 temporum, oculi inflammati et dolentes circa fundum
 orbitae, color infumatus *r*), tinnitus aurium; respira-
 tio laboriosa, interrupta cum suspiriis, frequens, anhe-
 losa, saepe cum narium pinnis motis; anima foetida,
 dolores in praecordiis, artubus et dorso; decubitus
 difficilis, jactatio Corporis frequentior, tremor, deliri-
 um, rationisque perturbatio; lingua primo alba, dein
 nigra atque arida; labia et dentes tenaci forde oblitata;
 sanguis lividus, dissolutus, vix cohae-
 rens *s*), cito putrescens; sitis inexplebilis;
 urina primo pallida, sed crescente morbo ruberrima *t*);
 immo aliquando nigrescens, cum sedimento instar fu-

corporis calor emergeret. Sed melius percipi, quam edici
 ac describi potest. Cfr. Galenum de febr. differ. Lib. I.
 cap 7. — Pringle Beobacht. über die Krankheiten der
 Arme; übersetzt von Brande. Altenb. 1772. 8. pag. 345.
 Huxhami Opera physio. med. cur. Reichel Lips. 1764. 8.
 T. III. p. 121. Id. T. II. p. 57. Avicenna l. c. cap. 2.
 Forestus observat. et curat. medicinal. Lib. I. Observat.
 14 et 17 in schol.

r) Huxham l. c. T. II pag. 52.

s) Brokklesby ökonom. und medicin. Beobacht. überf.
 von Selle, Berl. 1772. 8. pag. 140.

t) Van Swieten Commentar. in Boerh. Aphorism L. B. 1732-
 73. 4. T. II. pag. 454.

liginis *u*); sudores foetidi *v*); excrementa alvi graveolentia, livida, nigra vel sanguinea *w*); exanthemata varia, saepe maculae lividae, parvae, instar stigmatis pulicum; purpura, petechiae vel vibices *x*), haemorrhagiae narium *y*), aphthae, ulceratio faucium, singultus et mors.

§. 5.

Distinctio a febre inflammatoria.

Operae pretium jam est, dispicere signa illa, quibus febris putrida ab aliis febrium speciebus distinguitur. Facile quidem febris ipsa in suo decursu distinguitur a febre inflammatoria per virium summam prostrationem, sanguinem e vena missum dissolutum, nec corio inflammatorio tectum, pulsus non validum, sed parvum, imprimis vero per petechias et constitutionem. Sed primo in studio saepe perquam difficilis est diagnosi, si nempe vires aegri nondum sunt fractae, et status inflammatorius, fibra stricta, plethora simul sunt juncta. Tunc pulsus durus, et celer

u) Huxham l. c. T. II. pag. 52, 96.

v) Cullen l. c. T. I. pag. 70. Nonnulli, et sudores sanguinolentos in hac febre se observasse tradunt.

w) Huxham l. c. T. II. cap. V. ib. pag. 96.

x) Id. ib. pag. 51.

y) Id. ib. pag. 50 seq. et J. J. Wepfer Cicutae aquat. hist. et nox. Basil. 1679 4. cap. 5. p. 52.

et rubor faciei saepe observati sunt, quo et solertissimi viri haud raro in errorem abducuntur. Hic prudentis est medici, caute agere, nil praecipitanter aggredi, et ad constitutionem epidemicam semper respicere. Post aliquot enim dies levissima iterum instituta venae sectione, sanguis, ceteraque symptomata ipsi exhibebunt criteria, quae nullum ultra dubium relinquunt z).

§. 6.

Distinctio a febre nervosa.

Difficilior jam est distinctio febris putridae a febre nervosa, cujus sane symptomata tanta apparent affinitate cum illis febris putridae, ut maxima non raro requiratur medici practici attentio, qua haec rite distinguantur ab illis. Multum vero interest, hac in re exacte versari, cum non solum origine sua admodum differant, sed et valde differentem requirant medendi rationem. BROWNE LANGRISCH a), Anglus, primo febres nervosas et putridas bene discrevit, quae antea saepe saepius in magnum generis humani detrimentum, confundebantur. Nonne et hic error maximam abusui excitantium ansam praebuisse dicendus est? Mihi quidem videtur. Calor tamen mordax,

z) Brocklesby, l. c. pag. 140. Huxham l. c. T. 1. pag. 261. De nox. pal. effluv. L. 1. P. 2. c. 3. §. 12.

a) Modern theory and practice of physic. Lond. 1738. 4. pag. 329 et 348.

pulsus celer et frequens; symptomata quaevis vehementiora; lingua flava, arida, nigra; sapor amarus, putridus; anima foetida, urina ruberrima, oculi inflammati, vitrei; cutis ficca, fitis inexplebilis, excrementa alvi foetida, putrido-sanguinea; petechiae; putredo etc. sat superque ingens febrem putridam inter et nervosam discrimen evincunt *b)*,

§. 7.

Diffinctio a febre gastrica.

At difficillime a febre gastrica, utpote cum ipsa putrida saepius complicata, in primo stadio dignoscitur. Maxime tamen differt et haec, quod in illa nausea, lingua alba aut flava, pravus oris sapor, halitus foetens, ventris tumor, inflatio, borborygmi, diarrhoea, pulsus parvus debilis, inequalis, intermittens plerumque occurrant, et typus remittentium fervetur.

§. 8.

Febris biliofo-putrida.

Rarissime obvenit febris putrida simplex, sed plerumque et characterem habet simul biliosum. Mere simplicem HUXHAM observavit. An praeter hanc complicationem plures, proprium febrium genus constituentes, statuamus? Dubito. Varii quidem autores

b) Cfr. Huxham Opp. T. II. pag. 75. sq.

variis, tanquam speciebus, febrem putridam simplicem complicationibus auxerunt, bene, an male? non dixerim: equidem naturae non valde consentaneum, nec clinicis satis commodum videtur. At instituti nostri ratio non est, omnibus ac singulis hisce complicationibus prolixius insistere: sufficiat, paucis ea referre, quibus differentia, febrem simplicem putridam (§. 3. 4.) et bilioso-putridam intercedens, eaque maxime memorabilis et in praxi medica probe attendenda, innotescat magis. Quando ergo signa acrimoniae biliosae et dissolutionis humorum putridae deprehenduntur simul, emergit notio ejus febris putridae speciei, quae bilioso-putrida audit. Hujus generis sunt plurimae febres putridae epidemicae apud autores, quibus autem, quod fieri solet, ne febris simplex putrida confundatur, caveamus: naturae enim aequae ac curationis ratione maxime a se recedunt. Symptomata vero, quibus facile a febre putrida simplici distinguantur, sunt: Lingua flava, ructus amari, putridi; vomitus biliosi, alvus viridis, biliosa et foetida, anxietas magna; sensationes dolorificae et comprimentes in scrobiculo cordis, non raro intenso, sensibili et tumefcente; dolores punctorii, vagique pectoris, tussis, calor multo acrior c); cephalalgiae vehementiores, facies pallida, flavescens, tristis; calor flavus conjunctivae oculi, ferri sanguinis; reliqua apparentia resolutionis sanguinis

c) Sarcone Gesch. der Krankheiten, die 1764 in Neapel sind beobachtet worden. a. d. Ital, Zürich 1770. 8. T. II. pag. 105. 109.

figna d). Ex observationibus Cel. PRINGLE, aliorumque clarissimorum virorum elucet, putrida effluvia tempore humido et calido huic febrī anſam praeberē e). Egredie vero errant, qui e lingua, cruſtra flavo - alba, tenaci, ſeu nigra obteſta, complicationem cum febre bilioſa conjiciunt: haec enim potius a depravata ſecretione pendet, et laxitatis ſolidorum humorumque diſcraciae pedisſequa eſt.

§. 9.

Cauſa proxima febris putridae.

Mitto cauſas remotas f) quae diſponunt ad febrē putridam, et tantummodo de cauſa proxima ſermo erit. Omnes, iique praeſtantiffimi medici conſentiunt, cauſam proximam febris putridae eſſe putridam ſeu ad putrefactionem pronam humorum diſſolutionem. Veteres medicos idem pu-

d) S. G. Vogel Handb. der prakt. Arzneywiſſenſch. z. Gebr. für prakt. Aerzte. Stendal 1785. 8. T. I. pag. 388.

e) Pringle l. c. var. loc. — Huxham l. c. T. I. p. 66 — Hillary Obſervat. on the changes of the air and the epidem. diſeaſes in the Iſland of Barbados, Lond. 1759. pag. 147. — Lind von den Krankh. der Europaer in heiſſen Klimaten p. 226. — Moultrie Diſſ. de febr. malign. americ. ed. Baldinger p. 6. ſq. — Brüning conſtit. epid. Eſſend. p. 5. — Ludwig adverſ. V. I. P. I. p. 32. Londn. Bemerk. T. IV. p. 132. 267.

f) De iis vide S. G. Vogel l. c. T. I. p. 376. ſq.

tasse, e GALENI supra (§. 2.) citatis verbis elucere videtur: idem magno magni BOERHAAVII commentatori probatur *g*). De neotericis nemo non, quantum ego quidem scio ac meminini, concedit. Testes apello LUDWIG *b*), HOME *i*) VOGEL *k*), TISSOT *l*), BURSERIUM *m*) et SELLE *n*).

§. 10.

Quid est dissolutio humorum putrida?

Licet febris putrida a putredine nomen acciperit, haud veram tamen et perfectam putredinem sanguinis et humorum adesse, nec vita superstite occurrere posse, omnes consentiunt. GALENUS ipse, etsi putredinis notionem aequo latius extenderit, docet tamen, putredinem humorum, quae fiat intra vasa, speciem esse coctionis, variamque pro varia humoris indole suaeque vi et potentia. „Humorum enim putredo, ut scribit *o*), quae in vasis fit, similis est ei, quae in inflammationibus atque abscessibus accidit, aliisque collectionibus; duplex quidem secundum genus. Ex

g) Van Swieten l. c. T. II. p. 420.

b) Institution. medic. clinic. P. I. Cap. I. §. 241. not.

i) Loc. c. p. 85.

k) L. c. T. I. pag. 366 sq.

l) Diss. de febr. biliosis etc. Lausann. 1780. 8.p. 21 sq.

m) L. c. Vol. I. §. 263 sq.

n) Medicin. clinic. p. m. 23.

o) Lib. I, de different. febr. Cap. 6.

„duorum autem generum miscella alia tertia secundum
 „speciem evariat, quam et innumerabiles miscelae mo-
 „di in eo, quo magis et minus alterum genus super-
 „at et superatur, reperiuntur. At duorum generum
 „alterum quidem fit superante natura, alterum vero
 „superata. Et superante quidem, sicut in inflamma-
 „tionibus et similibus collectionis tumoribus omnibus
 „pus : in humoribus autem, qui in venis atque arte-
 „riis continentur, quoddam, quod puri proportionem re-
 „spondet, subsidens in urinis. At talis quidem putredo
 „existit, sed aliquid in se continet coctionis. Nam ad-
 „huc vi coquendi vasorum remanente, qui interim pu-
 „trefcit humor, ad talem pervenit alterationem. Sed
 „et alterum est putredinis genus, cum ea vis, cui co-
 „quendi officium est demandatum, adeo imbecillis fac-
 „ta est, ut nullam amplius facere possit in putrescente
 „superfluitate ad optimum transmutationem. Quod
 „quidem usu contingit nonnunquam, cum eadem vis ad
 „ultimum imbecillitatis pervenerit, etiam si id, quod pu-
 „trefcit, mediocriter sit vitiatum: interdum vero fieri
 „potest, ut vis quidem ipsa non omnino sit imbellis,
 „humor vero putrescens maxime sit vitiatum. Hujus
 „superfluitatis putredo, neque consistentiam, neque
 „aut colorem aut odorem habet unum, sed semper se-
 „cundum substantiam permutatur, ac multis modis eva-
 „riat illud, quod putrescit. Altera autem putrefactio,
 „quam et coctionem esse diximus, semper ad unam
 „puris speciem terminatur, coloremque ac consistentiam
 „suscipit et odorem. Superante igitur integre ipsa na-

„tura, optimum fit pus conspectui album, et crassum
 „et quaquaversum sibi simile, lene autem tangenti, ac
 „minime foetidum. Si vero semiputridum fuerit, ter-
 „tium in tali transmutatione genus, quod paulo ante
 „diximus, fit. Dictum vero et illud est, quod multi-
 „forme hujuscemodi genus existit: nam in eo, quod
 „magis et minus suscepit coctionem, est innumerabilis
 „differentia. Saepius enim, cum colore album factum sit,
 „vel foetidum odorem, vel tenuem substantiam obtinet:
 „saepius vero non album apparet, sed lividum: atque
 „in his omnibus magis ac minus infinitis modis evariat.
 „Quotcunque vero in abscessibus putredinis sunt diffe-
 „rentiae, totidem et in febribus, quae ex putredine ac-
 „cenduntur, sunt eorum, quae in urinis apparent, for-
 „mae. Optima vero urina, quae ab exputrescente hu-
 „more, coctionem a continenti vase suscipiente, perfi-
 „citur, est, quae album et lene et aequale et minime
 „foetidum sedimentum habet: pessima autem est, quae
 „in omnibus maxime contrario modo se habet: quae ve-
 „ro intermedia existit, quanto propius ad alteram, acced-
 „ferit, tanto aut melior aut deterior existit.“

In febre putrida minime veram putrefactionem ad-
 esse, inter recentiores extra dubium est. Magnus BOER-
 HAAVE *p*) idem perhibet his verbis. „Synochus putris
 „dicta fuit, quae debetur causis inflammatione simplici
 „majoribus.“ Ipsi incomparabilis commentator Van

p). Aphorism, de cognosc. et curand. morbis §. 730.

SWIETEN ^{q)} hic animadvertit, veteres non tam putredinem aut corruptionem intellexisse, quae in cadaveribus sponte exoritur, sed insignem potius a naturali sua crasi mixtione discessum. Idem perhibet LUDWIG ^{r)}: „Vera quidem, dicit, putredo in humoribus non est, sed perversa quaedam mixtio, quae crasin sanguinis et humorum inde deductorum ab initio resolvit, et simul solida ipsa destruit, motusque elasticos et vitales infringit; nec vera semper inflammatoria est diathesis, quippe quae validam solidorum resistantiam requirit.“ Eiusdem sententiae est LIEUTAUD ^{s)} qui feбри putridae talem sanguinis tribuit depravationem, ut quidem ad alcalescendum fiat pronior, non vero putrescat; negatque in ea reliquos etiam humores unquam putredinis notas contrahere, praeterquam tum, cum e corpore egressi, calorem motumque amittant, aërisque actioni subjiciantur. BURSERIUS DE KANILFELD ^{t)} quoad ea, quae hanc in rem disseruit, monitum lectorem vult, quotiescunque inveniat adhibitam a se putredinis vocem, non veram et perfectam sanguinis putredinem, aut corruptionem fumi, sed imperfectam, et quandam potius ejus ad colliquescendum proclivitatem. Sic, quando

q) L. c. T. II. §. 730. pag. 419.

r) L. c. P. I. Cap. I. §. 241. not.

s) Synops. univers. praxeos med. Lib. I. sect. I. pag. 13.

t) L. c. Vol. I. §. 249. not.

B

febrem aliquam putridam vocaverit, eam, rogat, intelligamus, in qua sanguis nimium disfluat, vixque cohaereat, et proinde ad putrescendum paratissimus fit. WILLIAM GRANT in laudato libro ⁿ⁾ inquit: „The meaning of the word putrid, applied to diseases then, differs in some degree from the common acceptance of it, when applied to dead bodies, in as much as it arises from a certain morbid disposition of the humours, brought on by various causes; which state, although it cannot be called truly putrid before death, yet in some cases, approaches it as nearly as is consistent with life.“ Nemo sane, quin tantorum virorum observatis omnem fidem denegare praesumat, inficiatum ibit, posse humores, qui continuuum in circulum aguntur, unquam in perfectam putredinem abire.

Est ergo haec dissolutio humorum putrida, quam hic intelligamus, non vera, perfecta ac absoluta putredo, quae in fluidis corporis humani praesto est, quamprimum per se quieti, temperato calori, aërisque accessui exponuntur, quaque mox disfluunt, odorem et halicem alcalinum volatilem, tetrum, naturae humanae maxime inimicum exhalant: quae mixtio ipsorum naturalis, penitus destruitur, partesque volatiles dissipantur. Vera haec putrefactio humorum oboriri non potest, donec stantibus adhuc viribus vitalibus, per vasa continuo circumaguntur.

ⁿ⁾ Pag. 256.

Experimentis Cel. PRINGLE, MACBRIDE, GABER, inprimis vero BOISSIEU, evictum est, humores animales, praeprimis sanguinem extra corpus quoque prius colliquescere, diffluere, et cohaesionem tenacitatemque partium, qua in statu secundum sanitatem vigent, amittere, quam veram putredinem subeant.

Dissolutio humorum putrida, quae obvenit in febribus putridis, primus ergo est gradus incipientis putredinis, seu potius pronitas ad putredinem; non vero putredo ipsa.

§. II.

Symptomata febris putridae pathognomonica, et cadaverum dissectio probant putridam humorum dissolutionem.

Hanc putridam humorum dissolutionem (§. 10.) probant praecipua ac pathognomonica febris putridae symptomata, e. g. anima foetida *v*), sanguis dissolutus *w*), cito putrescens, urina ruberrima *x*), nigrum sedimentum deponens, sudores olidi, haemorrhagiae

B 2

v) Cullen l. c. Vol. I, p. 144. 3.

w) Id. ib. a) et pag. 167.

x) Urina rubicunda, inquit van Swieten (l. c. T. II. pag. 434) demonstrat humorum degenerationem in acrimoniam putridam et teneriorum vasorum destructionem.

narium; petechiae, citissima cadaverum putrefactio y), sphacelus et gangraena intestinorum z). Cetera symptomata nervosa, partim e miasmate admisso, partim e morbo evoluta et producta, originem trahunt.

Constitit ex observationibus plurimis optimorum medicorum, in cadaveribus febre putrida defunctorum apparuisse indicia ea, quae viscera, praecipue ventriculum et intestina omni muco destituta, inflammata, sphacelata, corrosa docerent quam manifestius. Haec autem in intestinis phaenomena egregiam omnium humorum partiumque solidarum resolutionem innuere, clarissimos medicorum viros habeo consentientes a).

§. 12.

Quae indicantur in febre putrida.

Perpenfis iis, quae a §pho 3. ad §. 11. diximus, iisque probe consideratis, luculenter patere exi-

y) Huxham l. c. T. II. pag. 57 Hilla'y's Beobacht. über die Veränderungen der Luft und die damit verbundenen epidem. Krankheiten auf der Insel Barbados etc. a, d. Engl. übersetzt von Ackermann Leipz. 1776. 8 p. 182.

z) Cfr. Cullen l. c. T. I. pag. 69. sqq. et Brocklesby l. c. pag. 140

a) Fr. Hoffmann l. c. T. I. pag. 85. sqq. §. 7. Max. Stoll Rat. Med. Vindob. 1777. S. P. I. pag. 223. et var. loc. Reil's Krankheitsgesch. des sel. Oberbergraths Goldhagen. Halle 1788.

finem, sanguinis massam et reliquos inde secretos humores ad corruptionem putredinosam pronos esse ac dissolutos. Facile itaque nunc erit, justas, naturae indolique hujus febris adaequatas, et bonis artis nostrae principiis fulcitas formare indicationes. Abfolvuntur autem sequentibus:

- I) Sordes primarum viarum, si quae adfunt, evacuentur;
- II) Crasis humorum, sive resolutio putrida vel emendetur, vel ipsi resistatur,
- III) Navetur opera, viribus vitae sustinendis.

Ordo nunc quidem exigeret, ut mox hic loci de Indicatis fusius agerem: verum tamen ut ea, quae de his dicenda duco, magis illucescant, prius de viribus naturae medicatricibus, de crisi et ceteris huc pertinentibus sermonem faciam.

§. 13.

Vires naturae medicatrices.

In nullo, si febres nervosas exceperis, facile morbo, valet minus illa tam benigna atque salutaris a medicinae patre et principe Hippocrate, sic dicta medicatrix naturae vis, quam in febribus putridis. Ratio constare videtur. Ad quamcumque enim coctionem et crisin febris procreandam, vires requiruntur, quibus vel absentibus, vel stupentibus nulla

coctio, nulla crisis locum habere potest. In febribus autem putridis omnes prostratae jacent vires quam maxime, (§. 4.) coctionemque natura validius moliri videtur: quis itaque non videt, artis opus hic summas obtinere, ipsiusque esse, naturae locum ut suppleat, quippe quae sola ad morbum debellandum non sufficit. Inde recte Perill. von ZIMMERMANN *b)*: in gravibus putridis evacuationem numquam soli naturae esse committendam monet, multoque melius evacuare artem, quam naturam. Idem confirmat GRANT *c)* dum ait: „For the solids being relaxed and the nerves fluggish, they are often deficient for the purpose, and sometimes wholly wanting.“ Equidem febris ipsa, quam natura procreat, seu potius, quae ex irritatione humorum, quoad crasin et sanam mixturem depravatorum, oritur, dissolutionem humorum utpote proximam morbi causam, non tollit, immo auget. Tantum ergo abest, ut vires naturae, et vasorum in humores dissolutos reactio, morbo mederi possint, ut potius magis magisque succumbant ac destruantur sua ipsarum vi.

§. 4.

Crisis.

Sudorem maximam criseos partem in febre putrida absolvere, HUXHAM *d)* cum aliis observavit.

b) Von der Ruhr unter dem Volke. Zürich, 1767. 8. pag. 28.

c) L. c. pag. 438.

d) L. c. T. II. pag. 113 148.

Sed et urina, licet rarius e) critica observatur. Ill. SELLE f) inquit: „Gemeiniglich wird es durch Schweis und Urin entschieden“. Observatis non defituumur, etiam excretiones alias et metastases, v. c. ad parotides, criticas inventas, et sine ulla manifesta crisi saepe solutas fuisse. Omnino tamen hic recte dubitemus, an febris, solis viribus naturae commissa, fatali crisi unquam solvatur, aut dejectiones et evacuationes, quas viri laudati observarunt criticas, sine medicaminum effectum revera prodierint.

§. 15.

An petechiae, ceteraque exanthemata, haemorrhagiae etc. criticae?

Iam ad disquisitionem gravioris momenti me converto, videlicet, num criticae sint petechiae, ceteraque exanthemata, num haemorrhagiae, num diarrhoea, an fecus? Maxime operae pretium quum sit, id nosse, de singulis, quid veritas jubeat, videamus. Symptomaticas eas esse, facile evincitur; contrarium difficillime. Incipiamus a petechiis, de quibus maxime dissentiant Medici. Ad crisin vel perfectam, vel imperfectam requiritur: ut morbi vel levamen inducat, vel illum ipsum plane solvat; tum ut post signa coctionis die critico, seu crisibus solenni, sequatur; denique ut materiam

e) S. G. Vogel I. c. T. I. pag. 380.

f) Medic. clinic. pag. m. 23.

morbi causalem e corpore eliminare valeat. Petechiae vero et reliqua, quae in hac febre occurrunt, exanthemata, quum a stasi sanguinis dissoluti, in vasorum extremitates harumque ob tenuitatem in telam quoque cellulosam proficientis, originem trahant g), nullam materiam e corpore eliminabunt. Porro, quum ad finem plerumque morbi, viribus summum prostratis, nec ut crisin moliantur, aptis, prorumpere soleant; immo quum ex certis observatis sciamus, nunquam morbum his exanthematibus prodeuntibus sublatum vel saltem mitigatum fuisse; jure concludi credam: petechias, ceteraque exanthemata, qualia sunt maculae lividae, parvae, instar stigmatis pulicum, purpura, vibices rel. (§. 4.) in febre putrida semper symptomatica, nullatenus vero critica obvenire. Sententiam nostram auctoritas clarissimorum virorum probabiliorem firmioremque reddit. Etenim FRIDERICUS HOFFMANN „Tantum hinc abest, inquit, ut maculae hae (de petechiis loquitur) salutis spem faciant, ut potius, quo „copiosiores erumpunt, eo majorem corruptionis gradum, quin lividi, sphacelosam corruptionem arguant“. Consentiant viri undique doctissimi, RICH. MEAD b) THOM. SYDENHAM, ANTON de HAEN i), quorum posterior fusius de hoc exanthemate loquitur, omnibus-

g) BILGUERS Versuche und Erfahrungen über die Faulfeber und Ruhren etc. Berl. 1782. 8. f. 33.

b) Monit. et praecept. medica C. I. p. 4.

i) Rat. medendi Tom, VIII, Cap. III.

que, quae ei factae sunt, oppositionibus, quam doctissime respondet. Inter alia, quae nostram probent sententiam, sic fatur *k*): „Convictus sum magis magisque „de tanta exanthematis hujus, veluti critici raritate; ita „ut vix criticam dari, sponteque generatorum exanthematum pleraque ac fere omnia symptomatica esse; ceterum symptomaticorum in Germania numerosissimorum „pleraque esse factitia, audacter statuum.“ RUD. AUG. VOGEL *l*) petechias tanquam criticas eruptiones intueri haud permittit, cum non levent morbum, sed potius exasperent. WILLIAM CULLEN *m*), et semper petechias symptomaticas esse, affirmat. I. N. PEZOLD *n*) exanthemata, petechias nimirum aequae ac miliaria, criticis evacuationibus numquam adscribenda esse docet. CAROLUS STRAC *o*) per experimenta se edoctum asserit, petechias non posse tanquam criticas eruptiones spectari: quoniam ubi hae apparuerint, febris ipsa et exarsit magis et ipse morbus pejor existit. Ill. SELLE *p*) licet minus definite mentem aperiat, dubitare tamen omni-

k) L. e. Tom. VIII. pag. 108.

l) Praelect. de cognosc. et curand. c. h. affect. Gött. 1772. 2. pag. 109.

m) L. c. T. II. pag. 104.

n) De Prognosi in febribus acutis Lips. 1771. 8. p. 23.

o) Observat. med. de morbo cum petechiis. Carolus, 1766. 8. pag. 36.

p) Medic. clinic. pag. m. 123, et Rudim. Pyretolog. methodicae. Berol. 1789. 8. pag. 177.

no videtur, an criticae sint, dicens: „Sie sind äusserst „selten, und fast niemals kritisch.“ Cl. denique BERGIUS *q)*, pluribus argumentis ostendit, peti- culas semper esse symptomaticas: 1) Peti- culae quippe, ut inquit, summam habent similitudinem cum purpura miliari rubra, quae semper symptomatica est. 2) Eruptione peticularum facta, non minuitur febris, quin immo cuncta symptomata augentur, fiuntque graviora. 3) Non omnibus eodem morbo laborantibus peti- culae erumpunt, et quibusdam, etiamsi eruperint, cito evanescent, quin ullum detrimentum, aut quidquam deterius consequatur. Immo non nulli feliciter conva- lescent interdum, antequam peticulares maculae prorsus decesserint. 4) Catharticorum, et regiminis refrige- rantis usus in hujusmodi exanthemate maxime utilis deprehenditur, quod putridos humores expellit, putre- dinique coercendae valet. Utrumque praesidium noceret, si peti- culae primum morbum facerent: nam earum aut eruptioni se opponeret, aut jam ad cutim propul- sas introverteret: unde pessimae, lethalesque meta- stases hominem interficerent.“ Mittamus alios, qui eas saepe arte productas notarunt. Sed et haemorrhagias esse symptomaticas, testantur autores fide dig- nissimi. Clarissimus, et nunquam satis laudandus SELLE *r)* Haemorrhagias in febribus putridis fere nunquam esse criticas, et rarissime cum euphoria succedere, do-

q) Act. acad. scient. Suecic. Vol. XXVIII. pag. 326.

r) Rudim. pyretolog. pag. 188. sqq.

cet, eo quod plerumque ex dissolutione oriuntur, atque morbi gravitatem declarant. FR. HOFFMANN in eandem abit sententiam, scribens: „in febribus exanthematicis, vel etiam malignis, ubi summa virium profratio accedere solet, narium haemorrhagia, monstrum aliquid alit semper, viresque magis adhuc dejiciendo, et sanguinis ad corporis superficiem cursum una cum materiae peccantis expulsionem minuendo, periculum adducit gravissimum“. De diarrhoeis, dum ex eadem causa, a dissolutione scilicet sanguinis et atonia vasorum ortum ducunt, quin morbum tollant, idem valet. CL. PEZOLD ^{s)} dicit: „de haemorrhagiis sciendum - eas in putridis - febribus solidorum aequae ac fluidorum resolutionem et periculosissimum aegri statum denunciare“. Nec CL. TISSOT ab hac sententia abhorret ^{t)}. Parum itaque differunt neoterici ii, qui critica haec symptomata esse contendunt, a veterum illa opinione, qui venenum per exanthemata, quae naturae dicebant molimen, per cutis poros expelli somniabant.

§. 16.

Malignitatis et alexipharmacorum notio.

Quoniam adeo confusa res est illud nomen malignitatis, ut non sit idem ejus apud cunctos intel-

^{s)} L. c. p. 83.

^{t)} L. c. pag. 23. 153 Cfr. quoque Hillary l. c. p. 151. 152. Schroeder Opusc. medica cur. Ackermann Vol. II. p. 23. v. Swieten l. c. T. II. p. 421.

lectus, cumque difficillimum sit, quid hoc nomine intelligamus, decernere, expediet, quid recentiores hac appellatione fenserint, quidque denique nos sentiamus, paucis excutere.

Veteres medici hoc nomine nostram febrem putridam ita subintellexisse videntur, ut cum nervosa, aliisque, quas magna virium prostratio comitatur, commutarint. Fingebant venenum quoddam causam materialem febrium putridarum, quod vel extinguendum, vel a corde extra corpus per cutis poros expellendum certis medicamentis frastuebant. Hac itaque hypothese inducti, nullam meliorem medendi rationem adhiberi posse consequebantur illa, quam alexipharmacis sic dictis absolvi persuasum habebant. His alexipharmacis vim tribuebant quandam specificam, quae malignitatis labem deleret. Constabant autem ex aromaticis acrioribus, ex spiritu vini et opio. Quam longe autem aberrarint a fine, eo quod magis vitia, quae dicunt humoralia, producebant, quis est tironum, quem fugiat? Quantam itaque huic methodo genus humanum stragem debeat, jam Anglorum Hippocrates, magnus SYDENHAM ^{u)} bene animadvertit, hujus de malignitate (sive notionem sive verbum dixeris) opinionis inventionem humano generi longe ipsa pyrii pulveris inventionem lethaliorem pronuntians: cui quoque Viro jure competit nomen restauratoris methodi antiphlogisticae. Aliam quidem neo-

^{u)} Opera medica. Genev. 1769. 4. T. I. pag. 370.

terici ingressi viam in sanandis febribus putridis sibi videntur; at quatenus ab ea veterum discedant, insequentibus dissertatiunculae pagellis fufius perfcutari animus est. Inftitamus interea adhuc paullulum verbo malignitatis! Quidam recentiorum medicorum nomen hoc tribuunt omnibus febribus, quae ipsis vel ignotae, vel quae iis periculi plenae obveniunt: confundunt malignas ac putridas et promiscue his denominationibus utuntur v). Comoda sane morbos ejusmodi tractandi ratio! Aliis porro febres malignae sunt eae omnes, in quibus ne ulla quidem indicia nec inflammationis, nec putredinis, nec sordium primarum viarum, vermiumque adsunt, quaeque sine ulla causa materiali apparente, a sola systematis nervosi debilitate ac irritabilitate pendent, per subtilissimam quamdam, nos vero hucusque latentem acrimoniam producta. Sunt illis itaque febres malignae, quae nobis febres nervosae. Parum autem, qui sic malignitatis verbum statuunt, a veterum opinionibus discrepare videntur. Veram causam malignitatis putredinem constituere, testatur FR. HOFFMANN. Quis est, qui me vituperet, si cum immortali MAXIMILIANO STOLL w) asseram, nulla dari pathognomonica malignitatis signa, nullamque ejus definitionem condi posse, nec ullam existere malignam febrem, quae specifica sit, et sui generis? Siquidem collectae febrium malignarum historiae id evin-

v) Siegwart febris malignae pathologia, Tübing. 1768. 4.

w) L. c. P. II. pag. 22.

cant. Hinc alia habetur in alio homine maligne febricitante malignitatis ratio, et notio alia, alius etiam in aliis medendi modus: sua cuius peculiaris malignitas est, suaque methodus therapeutica. Convenit vero febris putridae, proh dolor! saepe saepissime, *κατεξοχην* febris malignae denominatio, et quidem, si quaevis symptomata primitus opinione graviora emergunt, aut insolita subito se sistunt, v. c. ingens ac simultanea praesentium virium vitalium prostratio, aut si optima, selectissimaque medicamina penitus sua efficacia destituuntur, aut plures, quin vel medicus, vel aegroti vel ipsis inservientes quidquam peccaverint, e vita discedunt, et discedunt, ut *Thucydidis* in pestem olim Athenis grassantem verbis utar, cum et sine Medico.

§. 17.

Quae sint indicata in febre putrida?

Praemissis nunc iis, quae causam febris nostrae primariam, dissolutionem scilicet humorum et sanguinis, tanquam fontem omnium fere hujus diri morbi symptomatum clarius probant, ostendunt, et contra omnes objectiones defendunt, ad dijudicanda, quibus morbo mederi student medici, indicata convertimur. Ad bene vero feliciterque febris putridae instituendam medendi methodum, requiruntur medicamina, quae cuilibet indicationi (§. 12.) conveniant quam maxime. Verum enim vero, cum non sit nostrum propositum, peculiarem tradere huic febre medendi modum, pro

alia instituti ratione (§. 1.), paucis tantum attingantur ea, quae huc spectant indicata. Quae autem primae satisfaciunt indicationi (§. 12. I.) indicata, sunt emetica et clysmata. Purgantia nunquam admitenda sunt, nisi vires adhuc sufficiant. At tamen nolo silentio praeterire monitum illud: quod maxima in genere egeant evacuantia in hac febre practico- rum praecautio. Ratio lucide constat.

§. 18.

Continuatio. Antiseptica, quid?

Indicationi alteri (§. 12. II.) satisfit per antiseptica. Liceat mihi, antequam progrediar in disquisitione tanti momenti, antisepticorum notioni insistere. Modum a me excedi non censeam, si contendere ausim, ob falsam hujus verbi notionem hodie non minorem hominum numerum necari, quam olim illa alexipharmacorum veterum. Nititur autem hic tam lethifer error falsis Chemiae principiis, et falsa horum principiorum ad corpus humanum applicatione. Ill. GRANT α) hunc errorem perspexisse videtur, dum scribit: „Some people have imagined, from the use that is made of the word putrid, to distinguish this from all other fevers, that the humours are preciously in a state of putrefaction, and require such remedies as are found by experience to prevent meat from being tainted. This notion gave rise to the

α) L. c. pag. 240.

common acceptation of the word antiseptic, and has been the cause of a great deal of that bad practice which has prevailed, ever since the science of chymistry has been preferred to the knowledge of diseases." Non desunt plurima exempla eorum, quibusdam medicamentis vim specificam tribuerent antisepticam, tanquam vim occultam et citra omnem explicationem sitam; alii vero ea remedia in febribus putridis indicata crediderunt, quae a corporibus, in putrefactionem pronis, hanc arcent, eorumque corruptionem compefcunt. Omnino autem errant, nec datur vis specifica antiseptica, nec singula remedia, quae contra putredinosam corruptionem corpora defendant, nostris febribus curandis adhiberi possunt. Dubio non subest, et certissimis experimentis comprobare licet, quod conditiones, quae ad procreandam et promovendam putredinem faciunt, et sine quibus haec existere nequit, sint: 1.) certus gradus humiditatis; 2.) calor supra coagulationis punctum quodam modo intensus; 3.) quies et 4.) aëris respirabilis accessus. Absentibus hisce conditionibus in corporibus organicis putredo praesto esse non potest; et omnia, quae adhibentur media, ne corpora corrumpantur putredine, in hoc redundant, ut dictae conditiones removeantur. Hac ratione efficcatio humiditatem expellit; gelu fluida in solida mutat: ergo humiditatem omnino tollit. Spiritus vini aquam attrahit, fibras confringit, et, si superfunditur

ditur corporibus, contra aëris accessum defendit. Per salituram humida detrahuntur, et minuuntur, atque exigua quantitas salis culinaria putredinem potius promovet, quam impedit. Infumatio quoque carnes exficcat; acidum aëreum, aër nitrosus accessum aëris respirabilis tollunt; acida concentrata humiditatem in se fuscipiunt, magnaue vi attrahunt et fibram coagulant. Conditura cum saccharo post difflatam humiditatem aëri accessum negat. Demum adstringentibus fluida coagulantur, fibrae constringuntur, humiditasque absorbetur. Palam ergo est, haec media, quibus corpora putredini subtrahimus, nullo modo vi specifica antiseptica agere. Sed olea aetherea, balsama, aromata, resinosa balsamica, nonne haec vi specifica contra putredinem gaudent? Minime; *y*) et ego quidem credo, medicos e perversa Chemiae applicatione hisce corporibus vim antisepticam perperam adscripsisse, atque ad curationem febrium putridarum commendasse et commendare. Quis enim sic argumentabitur: Salitura carnem aliaque organica corpora contra putredinem defendit; ergo sal culinare est antisepticum? Conditura corporum in oleis et aromatibus, ac obductio eorum cum balsamis et resinis solummodo aëris accessum ab ipsis arcet, et hac sola ratione ipsa contra putredinem tuetur. Quis ergo non videt, illa remedia, quae in vita

y) Cfr. Gilbert diss. de putredine animali § 13. Boerhaave Aphorism. §. 76. et van Swieten l. c. T. I. p. 114.

communi et alias adhibentur, ne corpora putredinem cito subeant, nec vi propria seu specifica antiseptica gaudere, nec promiscue adhiberi posse, ut dictae indicationi in febre putrida satisfaciant.

§. 19.

C o n t i n u a t i o .

Quum putrida humorum et sanguinis dissolutio, quae in febribus putridis obvenit, non vera et absoluta fit putredo; illa remedia, quibus corpora non violentia a corruptione putrida immunia servare contendimus, nequaquam omnia ad nostrum morbum applicari possunt. Potius ex indole ac natura sanguinis et humorum in febre putrida luce meridiana clarius fluit, ea medicamina secundae indicationi satisfacere, quae dissolutionem humorum impediunt, eamque jam ortam tollunt. Haec indicata sola et sensu strictiori antisepticorum nomine veniunt, atque in ipsis omne levamen ac auxilium ponendum est. Sunt vero haec indicata: 1) acidum vitrioli et alumen crudum; 2) adstringentia vegetabilia, inter quae cortex peruvianus, in quo vis adstringens principio salino amaro optime modificatur; et 3) spirituosae, ioprimum analeptica, uti vina generosa. In hisce omnis salus est posita. Exercent vero dicta medicamina vim suam antisepticam cum per attractionem humiditatis, tum et praecipue per mixtionis humorum depravatae salutarem mutationem: nam fluida dissoluta red-

dunt densiora, illaque coagulant, nondum vero dissoluta a dissolutione cohibent, constringunt solida, majusque robur ipsis conciliant, atque hoc modo vires vitales mirifice augent. Cum vero limites transgrededer et a scopo meo aberrarem, si conditiones et cautelas, sub quibus dicta remedia adhiberi debent, fusius proponerem, ad tertiam me nunc converto indicationem.

§. 20.

Indicatio tertia.

Indicationem tertiam (§. 12. III.) absolvent ea, quae vim vitalem excedentem minuunt, fibram muscularem blande stimulant, nerveumque systema incitant, vires fractas cito restaurant, statimque reficiunt, et refocillatas relinquunt, ita tamen, ut motu, licet concitato, calorem non augeant, sed auctum compefcent minuantque. Excluduntur ergo ab indicatis ejus generis calefacientia et irritantia excitantia, quorum efficaciam non solum sequitur virium jactura, sed quae aucto nimis humorum motu eos potius dissolvunt, atque hac ratione secundae indicationi e directo contraria sunt. Pertinent ad analeptica hic indicata: 1) Vinum generosum, imprimis austerum, uti rhenanum, franco-gallicum, rubrum, spiritus frumentosus; 2) Acida dulcificata, e. g. liquor anodynus, naphtha vitrioli et aceti,

spiritus falis dulcis; 3) Acida vegetabilium auftera, qualia funt roob Myrtillorum, Vitis Jdaei; 4) Fragrantia, quibus accenfemus roob et fyrupum Rubi Idaei, aquam Rubi Idaei, aliasque.

§. 21.

Quid circa ufum excitantium calefacientium et irritantium in febre putrida fentiendum?

Iam ad scopum difsertationis meae accedo, poftquam fuperius caufam februm putridarum proximam, indicationes atque indicata primis, quod dicitur, labris tetigi. Atro quidem calculo notarunt recentioris aevi medici ufum alexipharmacorum et bezoardicorum in febre putrida, qui olim in more fuit, acriterque in eos poft THOMAM SYDENHAM invexerunt, qui medicamina hujus farraginis adhiberent. Sed quaefo, cur condemnant noftrates alexipharmaca, qui ipfi extollunt fimilia calefacientia? Nonne fibi ipsis contradicunt hi adftipulatores irritantium? Quum noftro in foro tanti valeat Autor, quanti ejus valet ratio, aequos rerum arbitros, penes quos eft, theorias inanes atque ambiguas proferibere, meam operam haud aegre effe laturos, etfi gravium virorum doctrinas impugnem, et quod in generis humani detrimentum vergant, profitear — fpero atque confido.

Primum interea inquiremus, an excitantia calefacientia et irritantia indicentur, nec ne? Haud difficile, me quidem sentiente, erit, quod omnino contraindicentur, evincere. Cujuscunque enim medicaminis irritantis actio in universum est: ut eo in loco, cui adhibetur, sensationem quandam producat, quacum motus minimarum fibrarum, vasorum organorumque secretiorum, immo totius corporis conjunctus sit: hoc ipso fit, dum haec medicamenta diutius in partem agunt, major humorum ad partem irritatam attritus, rubor, calor, tumor, dolor, immo et perinde inflammatio vera, secretiones et excretiones adaugentur, et saepe turbantur. Quare et medicamina ea, quae ope stimuli cujusdam, efficaciam suam produunt, irritantia dicuntur. Gradu autem haec iterum inter se differunt, quo nempe vel intensius vel remissius agunt. Illa, quae stimulo pollent vehementiori, diutiusque durante, quo ipso solidorum motus acceleratur, atque impulsus validior redditur, humorumque circulo adaucto, calor multo intensior producitur, audiunt excitantia seu calefacientia. Vidimus hucusque, et nemo facile nunc inficias ibit, in febre nostra adesse relaxationem solidorum, humorumque dissolutionem putridam: quae autem cum ita sint, sole, ut dicunt, meridiano clarius est, abstinendum esse a talibus medicamentis, quae contra secundam indicationem certant, quatenus solidorum relaxatione aucta, adaugent etiam humorum crasin

putridam et subinde putrescentiam totius corporis. In scholis practicis semper edocemur: quando in febre putrida vires aegroti labefactatae sunt, excita, quantum potes. Bene quidem; sed quomodo debilitatem tollemus, nisi causa ejus sublata? Nonne autem summa haec virium prostratio a dissolutione humorum putrida derivanda est? Omnino *z*). Si ergo huic vel non occurritur, vel occurri per indicata jam adducta non potest; excitantia non solum non profunt, sed etiam nocent miserumque in orcum praecipitant. Sint, qui oggerant, moschum, serpentarium, camphoram et reliqua excitantia adhibita morbum facile jam periculosissimum manifeste sublevasse: quid probabunt, praeterquam quod vires adhuc latentes aegrum per miraculum quasi ab orci faucibus vindicaverint? Testis sit nobis SYDENHAM, cui praestantia istiusmodi curationis ex eo haud satis probatur, quod acuto morbo laborantes, ea adhibita, reconvaluerint. Etenim fuere, quod addit, qui insanissima vetularum ratione tamen a morbis periculosissimis reconvalerent. Quae autem curandi ratio ut undequaque stabilietur, simul necessum est, ut morbus illa ipsa facile compefcatur, suaeque ipsius natura et quasi sponte terminetur. Addam denique, de quo mihi persuasum est quam maxime, quod multo rariores futurae essent mortalium frages, si medici practici methodum deferrent, quae tam contrarios ab iis, quos

z) Schroeder loc. cit. Vol. II. p. 128.

intendunt, morbi dirissimi exitus producant. Nemo mihi negabit, indicationem secundam, ut nempe dissolutioni sanguinis resistamus, primariam esse ad curationem feliciter absolvendam. Atqui motu per calefacientia excitantia aucto, circuitus humorum nimis augetur, reactio vaporum et fibrarum erga contenta fluida sit major, atque ita humores magis magisque dissolvuntur et liquefiunt. Excitantia ergo, quae calefaciunt, quae irritant, et sudores promovent, canē et angue pejora, et nostro in morbo omnino evitemus.

Alia mihi, quae inquiretur, hic obvenit quaestio, an scilicet excitantia proprie roborantia seu tonica dicenda sint? At canone illo, qui irrefutabilibus in physicis firmatur fundamentis, assumpto, et allumendo: unumquamque scilicet tensionem semper excipi relaxatione, quaestioni motae tam parum assentiri possumus, ut potius contendere necessum sit, ea contrarium effectum, puta relaxantem, producere. Certum enim est, excitantibus contra febres putridas adhibitis, saepe mirum in modum vires prostratas erigi; at transitorie tantum, et quae assidua eorum pedissequa est, dejectio virium, nervorumque relaxatio, in oculos mox cadit eo fortius. Nam eam, quae in febribus putridis notatur, relaxationem vitiatam iis tantum remediis tollimus, quae non solum irritant, sed modo etiam physico mixtionem fibrarum quadam-

tenus mutant, eorum gluten densius reddunt, easque ad omnes dimensiones decurvant, quo vis earum elastica adaugetur. Referuntur huc adstringentia et amaro-subadstringentia. Excitantia ad roborandum adhibita semper fere recusabunt eos, quos sibi pollicebantur Medici, felices morbi excessus.

§. 23.

Quid veteres nomine alexipharmacorum intelligi voluerint, patet ex dictis (§. 16.). Nec inde latet, quod secundum theoriam, quam de febre putrida effingebant, ab antiquissimis inde temporibus methodum alexipharmacam in omnibus febribus malignis exanthematicis, ad quas febrem nostram referebant, adhibuerint. Recentiores, alias omnem nostram laudem exsuperantes Medici, jam dudum vituperarunt hanc veterum agendi rationem, cui interea, quod ipsi jam demum insistant, est, quod miremur. Longissime quidem absumus, miasma quoddam, tanquam causam effervescentiae putridae in febribus putridis negare. Est autem haec materies miasmatica tam penitus humoribus commixta, ut quasi massam homogeneam referat, quo fit, ut vane contendamus, eam vel alexipharmacis, vel diaphoreticis, vel commoventibus, vel narcoticis, sive extinguere, sive e corpore eliminare, nisi forsan universam humorum massam, quae omnis infecta est, simul extrinsecam facere contenderimus. Miasma in humoribus quidem dissoluti-

onem putridam accendit: hac vero accensa, illa minime causa ejus proxima est, sed modo causam remotam efficit. In una putridae dissolutionis medela omne positum est auxilium: hac quippe sublata, tollitur causa, ipsiusque effectus, sive morbus. Cur ergo studeamus miasmatis per colatoria expellendo, si hoc ipso causa non tollitur? Iuvabit, quae, quoad nostram sententiam, conferri quam dignissima videntur, adduxisse verba Cel. WILL. ALEXANDER a).

„Ich bemerke blos noch, daß, so viel ich mich er-,
 „innern kan, in allen den faulen Krankheiten, die
 „ich jemals zu behandeln gehabt habe, diejenigen
 „Patienten sich am besten befunden, welche die we-
 „nigsten merklichen Auslerungen hatten; daß ich
 „mich nicht besinne, daß jemals einer wieder sey
 „gesund worden, wo starke Schweisse hinzu ge-
 „kommen, und nur sehr wenige von denen, die täg-
 „lich mehr als drei bis vier Stühle gehabt haben.
 „Dieses lehrt uns, wie ich glaube, deutlich, daß
 „diese Auslerungen wenigstens selten vermieden
 „werden, ingleichen, daß man die Kúr dieser Krank-
 „heiten fast einzig und allein durch alterirende Mit-
 „tel zu bewirken suchen solle: denn, wenn eine
 „Contagion in den Körper gekommen ist; so verei-
 „nigen sie sich in kurzem aufs genaueste mit dem-
 „selben, und steckt alle Theile an; und wenn das

a) Medicin. Versuche und Erfahrungen a. d. Engl. Leipz. 1773.
 8. p. 54. sqq.

„Ganze so angegriffen ist; so mögen wir so viele
 „Theile davon wegnehmen als wir wollen, die
 „übrigen werden dadurch doch nicht gebessert. So
 „lange ein inscirtes Theilchen übrig ist, wird es
 „noch eine Kraft haben, alle die andern in eine ähn-
 „liche Natur zu verwandeln: und bedienten wir uns
 „blos auslerender Mittel; so würde, so lange wir
 „ein einziges Theilchen ließen, doch dasselbe noch
 „ein inscirtes seyn“. *Alio loco b) diaphoresis, ait,*
in febribus putridis certe nocet. Cel. TISSOT c) in-
quit: „Nocent in putridis gastricis diuretica et sudori-
fica. Febrim enim augent, delirium, putredinem ge-
neralem, malignitatem, petechias, mortem denique
arcessunt.“

§. 23.

De Moscho, ejusque effectu et usu.

Sed specialem contemplationem exitantium cale-
 facientium, quae a recentioribus medicis male adhi-
 bentur, instituamus. Exordiamur a Moscho. Par-
 tes hujus medicaminis praevalentes, a quibus effectus
 illius pendet, natura esse aethereo - oleosas, monstrat
 Chemia, *d) monstrat aqua olens, ab eo destillata, mon-*

b). Loc. cit. pag. 160.

c) Diff. de febr. biliosis etc. Lauf, 1780. 8. p. 132.

*d) F. A. C. Gren's systemat. Handb. der gesammten Chemie
 Halle 1787. 8. T. I. §. 383.*

frat ipsa ipsius moschi corporumque, quibus admisce-
 tur, odor penetrabilis. Partes vero ipsius oleosae sum-
 me sunt penetrantes, quae stimulum in nervos cito
 efficiunt, et insigni modo agunt. Moschum esse me-
 dicamen irritans, nervos erigens, et effectum antispas-
 modicum atque anodynum exferens, nemo negabit.
 Effectus ipsius secundarius, seu sequela irritationis,
 quam profert, est, ut sudores potenter moveantur,
 sanguinis profluvia pellantur, morbi et materiae, prae-
 sertim exanthemata versus corporis peripheriam ducan-
 tur. Vis ejus sopiens et antispasmodica, quae ipsum
 in febrium periculosis symptomatibus, e. g. in singul-
 tu, tremoribus, spasmis, subsultu tendinum, deliriis,
 anxietatibus a materia morbi, versus nobiliora de-
 trusa, ortis, laudabile reddunt medicamentum: haec in-
 quam sopiens ejus vis, modo secundaria est, et effe-
 ctus imminutae mobilitatis et sensilitatis systematis
 nervosi. Lex enim, ut repetam (§. 21.) est, omnem
 irritationem excipi relaxatione, irritationi proportiona-
 ta. Superato enim irritamento, quod Moschus excita-
 vit in corpore, sequitur atonia et imminuta sensilitas,
 atque in hac sola positus est ipsius effectus so-
 piens et anodynus. Tantum abest, ut Moschi usum
 in affectibus nervosis et periculosis febris putridae
 vituperemus, ut potius illum praestantissimi medica-
 minis loco habeamus. Sed quaestio est: an ipse non
 solum ad curationem symptomat�icam, sed etiam ad
 tollendam causam primariam et morbum ipsum recte
 a recentioris aevi medicis in usum trahatur? Si Mo-

schus minima dosi adhibetur, refocillans, restaurans et analepticum est, et omnino indicatur per indicationem tertiam; majori vero dosi fit excitans calefaciens, aestum et sudores efficiens, quod minime in indicationes adatas quadrat. Jam supra (§. 15.) argumentis et virorum gravissimorum experientia probavimus, exanthemata plurima febris putridae esse symptomata, nec causam tollere, sed potius de magna humorum colliquatione nos convincere. Putrida humorum dissolutio nequaquam per exanthemata solvitur: ergo morbus hisce non abigitur. Male ergo adhibetur Moschus majori dosi, ut expellantur exanthemata tanquam morbi causa. Irritatione, quam tunc profert, incitat quidam fibram muscularem vasorum ad majorem reactionem; sed aucto mox circuitu humores magis conquassantur, magis ad dissolutionem proni fiunt, magisque solvuntur, quo autem calor et aestus augetur. Minime ergo ad tollendam hanc dissolutionem Moschum conducere, sed eam eo potius augeri, in aprico est. Quod autem Moscho omnino insit vis potenter movens, exanthematica et pellens, HUXHAM aliique, quorum nomina inter eruditos medicos celebrantur, perhibent. Prior quippe dicit: e) Miram sane vim habet Moschus per cutim expellendi humores.

Egregie vero illi errant, qui Moscho vim antisepticam adscribunt, quod supra (§. 18.) de omnibus

e) Loc. cit. Tom. I. pag. 306.

oleosis aethereis probavimus, quae, si intus fumuntur, plane destituuntur vi putredinem cohibendi. Demum nil in se habet Moschus, quo partes putridas absorbeat, seu earum missionem ita mutet, ut putrefactioni deinceps eripiantur.

Ex allatis ergo colligitur, Moschum in febris putridis solummodo conducere in parva dosi tanquam analepticum ad indicationem tertiam absolvendam, porro etiam in curatione symptomata symptomatum graviorum et urgentium nervosorum; illos vero omnino esse taxandos, qui majori dosi ipsum ad satisfaciendum secundae indicationi, seu ut antisepticum propinant, vel ipso exanthematum materias, pro febris putridae causa proxima false habitas, expellere student.

§. 24.

Serpentaria virginiana.

Inter medicamina, quae ut excitent, et putredini resistant, nostra aetate imprimis celebrantur, referunt *Serpentariam virginianam*. Gaudet haec radix sapore acriusculo et amaricante, et odore camphoram redolente. Pericula chemica in ipsam instituta docent, illam oleum aethereum acre fundere; et omnes conveniunt, quod calefaciens, pellens, diaphoretica, diuretica, exanthematica et alexiteria sit, motum humorum augeat, solida

stimulet, secretionesque per cutem promoveat. Propinant quoque hocce medicamentum potenter movens dosi fatis magna, vel ad scrupulum unum in substantia, vel ad drachmas duas, immo ad unciam semis in infuso. Hand quidem ibo inficias, quod Serpentaria in febribus nervosis medicamentum sit tritum et praestans; sed in febribus putridis usus ipsius e falsa opinione de causa hujus morbi deque vis antisepticae indole irrepsit. Si enim 1) ad vires alexipharmacas et diaphoreticas respicimus, palam est, vanam esse illorum expectationem, qui diaphoresi huic morbo mederi student, quique expectant, exanthematis solvi febrem putridam, quod superius jam probare contendimus. Cavendum potius est, ne tam potenter pellente, stimulante ac irritante remedio colliquationem humorum et sanguinis, causamque morbi ipsam augeamus. Contra sanae therapiae regulas ergo peccant, qui scopo diaphoretico serpentariam in usum trahunt. Sed credo, Medicos per notionem morbi maligni seductos, illa remedia, quae in febribus nervosis conducunt, in putridis quoque, quae omnino maligni sunt moris, recte adhiberi posse, credidisse. Serpentariam interea tertiae indicationi satisfacere, seu instar analeptici et refocillantis agere, viresque vitales, non momentanee, sed magis perduranter, erigere, plane nego.

Quod vero 2) vim antisepticam attinet, quam multi iique clarissimi viri ipsi tribuunt, eam ipsi in-

esse, ex aromatica ipsius qualitate perperam concluserunt. Corpora non viventia contra veram putrefactionem aromatibus quodammodo defendi quidem posse, scimus: sed quis inde ad corpus vivum et febrem putridam, in qua vera putrefactio non adest, concludat? Nil in se habet *Serpentaria*, quo dissolutioni putridae resistat, seu jam ortam tollat; sed e virtute irritante calefaciente potius vim ejus septicam in hoc sensu exferi credo.

§. 25.

C a m p h o r a.

Inter omnia vero excitantia remedia, male in febre putrida adhibita, et jam recensita atque adhuc recensenda, nullum fore credo, quo frequentius atque in majus aegrotantium detrimentum abuterentur Medici, quam *Camphora*. Peculiaris haec, solitaria ac sui generis materies, natura est aethereo-oleosa, perinde irritans, calefaciens ac summum excitans. Irritare et calefacere camphoram, vasorum, quibus applicatur, turgescenita et rubedo declarat: et eam in sanguinem resorberi, alia experimenta in ranis facta probare videntur. Ob volatilitatem suam eximiam corpora facile penetrat, et irritamentum, quod in fibram animatam nervosumque systema efficit, quodque mox stupore excipitur, atque imminuta eorundem mobilitas, effectus *Camphorae* primarius est, et celerrime transiens; adhaec sopiens et antispas-

modicus hic ejus effectus est tantum sequela irritamenti illius celerrime transeuntis: at quae eum sequitur relaxatio, effectus ejus secundarius est. Sunt Medici, haud equidem pauci, qui Camphorae adscribunt vim refrigerantem; verum contra omnem experientiam, et sana physices principia. Huic opinioni faventes Viri non attenderunt ad effectum primum, quippe qui transitorius est, sed jam finita ejus efficacia, effectum secundarium facile pro primario habebant. Idem multi, iique celeberrimi Medici magnam Camphorae tribuunt vim antisepticam specificam: quam autem non dari, haud levibus argumentis demonstravimus. Praeterea veram Camphorae naturam veluti calefacientem, excitantem et diaphoreticam contemplamur: quis ergo eam antisepticam dicat? Interea verum sit, quod Camphora carni admixta a putredine eam removeat; attamen valde in regulas logices impingere mihi videntur ii, qui, quod jam alibi monuimus, inde quidquam in corpus humanum vivum concludendo inferunt. Quomodo enim substantia, qualis est Camphora, quae celerrime e corpore, praesente calore animali, avolat, dissolutionem putridam cohibeat? Profecto adauget potius humorum colliquationem per vim suam subito irritantem, et quae eam sequitur, relaxationem. Haud equidem nego, Camphoram parva dosi adhibitam in febre putrida, valere, vim vitalem momentanee elevando: minime autem causam hujus febris, putridam puta dissolutionem, solvet.

vet. Magna econtra dosi data, non solum irritamentum ejus magnum, sed etiam subsequens relaxatio, certe certissime contraindicata erit in hoc morbo. Adde his demum vim ejus diaphoreticam, et expellendi exanthemata, quae tamen, quo crebriora, eo majorem monstrant humorum dissolutionem. Vim dictam ei tribuunt WERLHOF, HUXHAM, de HAEN, PRINGLE, FR HOFFMANN, rel. His perperis sane non est, cur dubites, quin Camphorae malus fiat usus in febribus putridis. Quamobrem etiam eruditi Medici VRATISLAVIENSES *f)* et R. A. VOGEL Camphoram in febrium malignarum curatione jure meritoque exultantem volunt; posterior praeprimis, qui naturam *g)* ejus calefacientem his verbis indicat: „Camphora ob „igneam suam naturam nec mihi placet, nec aegris eam „placere aut multum prodesse video. Et certe, curatio „nem sine hoc igne quam felicissime absolvi posse, „millesies compertum habeo.“ Et patri filius clarissimus, S. G. VOGEL, licet eam non plane respuat, assentit tamen, et dissidere ei videtur, dum in suo therapiae specialis eximio opere *h)* cujus continuationem ac finem avidius desideramus, dicit: „Ich bin überzeugt, daß der Kampfer mit schneller Kraft das Blut nach dem Kopfe treibt, den Umlauf des Geblüts

f) Histor. morb Vratislaviens. in Epidem. ann. 1699.

g) L. c. pag. 33.

h) Tom. 1. pag. 40. sqq.

sehr beschleunigt, und darum sehr oft zum größten Nachtheil des Kranken gemisbraucht wird. Auch vertragen ihn einige gar nicht: bei einigen erregt er Zuckungen: bei Unreinigkeiten der ersten Wege bekömmt er niemals.“ *Vires camphorae calefacientes et narcoticas cel. experimentator ALEXANDER i) experimentis in semet ipso cum vitae periculo institutis, expertus est. Adjungo denique verba cel. MÖNCH k) quae mea facio: „Den Kampfer sollte man nie als ein säulnißwiderstehendes Mittel aufzeichnen. Er ist es nach meinen wenigen Einsichten gar nicht, auch nicht im allerweitläufigsten Sinn. So aber werden unsre Begriffe von der Wirkung eines erhitzenen Mittels, und auch die von der Fäulniß verworren.“*

§. 26.

V a l e r i a n a .

Et Valeriana officinalis a pluribus recentioris aevi Medicis in febre putrida adhibita, laudibus extollitur: quoniam autem jure, nescio. Profecto ob vires, quas omnes materiae medicae scriptores Valerianae attribuunt, eam e therapia hujus morbi prae-

z) L. c. pag. 110. fgg. Cfr. quoque Ill. Murray Arzneivorath. Braunschw. 1782. T. IV. p. 518.

k) Systemat. Lehre von den einfachen und gebräuchlichsten zusammengefügten Arzneimitteln. Marburg. 1789 in Praefatione.

scribet quisvis suae artis probe gnarus. Etenim 1) ob vim suam excitantem ac diaphoreticam seu alexipharmacam, quod febribus putridis non conveniat, per ea, quae supra de *Serpentaria* (§. 24.) diximus, comprobatur. 2) Non desunt quidem plures, qui vim *Valerianae* antisepticam celebrant: sed nescio, unde repetatur haec vis, quin eam a principio salino amaro, quod tamen, ex supra dictis contra putredinem non valet, derivemus. Doleo sane, quod amicum dilectissimum, Ill. D. v. ACKERN *l*), qui nuperrime suo in specimine inaugurali *Valerianae* vires antisepticas nimis celebravit laudibus, erroris non incusare non possim. 3) Vi sopiente et nervina *Valerianam* omnino pollere, concedimus, quum sequela irritamenti illius subito agentis sit; at aperte contra tertiam foret indicationem, ea adhibere medicamina, quae debilitent vim nerveam, minuantque vires vitales earumque vim, nisi singularia id requirant momenta. Ad comprobendam meam de noxio *Valerianae* atque antecedentium medicaminum in febre putrida usu sententiam, liceat adjicere Ill. GRENI verba, quae facit in libro pharmacologico *m*), qui sub prelo adhuc sudat, et cujus mihi primae plagulae ad manus sunt: „Bey faullichten Fiebern,

D 2

l) De *Valeriana* ejusque charact. viribus atque effectibus. Hal. 1789 8.

m) Pag. 150.

inquit, „wird der Baldrian, wie der Moschus
 „offenbar containdicirt, wegen seiner auflösenden, ver-
 „dünnenden, reizenden Kräfte.“ *Alio loco n)* sic fatur:
 „Der Misbrauch der Excitantium, als Antiseptica be-
 „trachtet, scheint izt immer mehr einzureissen; ob-
 „gleich weder Baldrian, noch Schlangenzwurzel, noch
 „Moschus, noch Kampfer die wahre Resolution des
 „Bluts, die wir faulichte Beschaffenheit nennen, auf-
 „zuheben und zu mindern vermögend sind.“ *Moni-*
 „*tum tunc addit:* „Möchte ich doch durch diese Be-
 „merkung etwas beitragen, die praktischen Aerzte
 „aufmerkfamer zu machen, eine Kurmethode zu
 „verlassen, die bei allem Rühmen und Lobpreisen
 „durch tägliche traurige Erfahrung an so vielen Op-
 „fern derselben widerlegt wird o).“

§. 27.

Spiritus Mindereri.

Edocemur Chemicis, spiritum Mindereri
 esse sal ammoniacum volatile, ex aceto atque alcali
 volatile compositum. Ex his, quod credo, omnes

n) Pag. 65.

o) Veritas hujus moniti paullo accuratius perpen-
 sit, ut eligerem istud thema in dissertationem inaugu-
 ralem. Quam opter non possum non grato animo profiteri, quan-
 tum debeam fere quotidianae, quam Praeceptor venerandus
 mihi benignius concessit, consuetudini, dum elaborandis
 hisce pagellis incumbere.

materiae sic dictae medicae scriptores, jure meritoque ei tribuunt vim pellentem diaphoreticam. Falsa autem illa, et jam centies repetita opinio, qua virosam sui generis materiem per sudores expellere statuitur, et hic Medicos impulit ad hujus medicaminis usum in febre putrida. Est vero potius remedium quam maxime solvens, simulac diluens. Quid, quod pro sana medendi ratione illud contraindicatum appellemus?

§. 28.

Spiritus Cornu Cervi simplex.

Spiritus Cornu Cervi usus in febre putrida et ab illis tantum Medicis, quibus nulla alia, quam methodus alexipharmaca in hoc morbo ad oculos est, comprobari potest. Ob partes, quae ei insunt, alcalinas volatiles, summum potius se probat solvens atque diluens medicamen, quod nullo modo quisquam in usum vocet, quum causam morbi proxime adaugeat. Partes ei inhaerentes oleosae empyreumaticae, ostendunt id eo magis ut medicamentum summe commovens, quod, uti jam pluries demonstratum est, nostra in febre locum habere nequit.

§. 29.

Spiritus Cornu Cervi succinatus.

Quod de spiritu Cornu Cervi simplice dictum est, valet etiam de spiritu ejusdem succinato,

quī, licet naturam falis mediī habeat, semper tamen diluens atque incidens remedium manet, et ob partes suas empyreumaticas oleofas tanquam maxime pellens sese offert. Comprobat haec et quae in antecedentibus binis paragraphis occurrunt, dicta HUXHAM, quando diversis scriptorum suorum locis salium alcalino-volatilium usum in febribus putridis proscribit, asserens p) „ea sanguinem dissol-
 „uere, calorem augere, fibras debilitare et relaxare;
 „et in vere putridis, pestilentialibus et petechialibus
 „febribus aegrotis salia alcalino-volatilia exhibere,
 „nihil aliud esse, quam oleum camino addere: haec
 „enim profecto sanguinis globulos resolvunt aut dis-
 „fringunt, indeque eo citius universam inducunt pu-
 „tredinem.“ Alio loco q) Sales alcalinos vo-
 latiles et spiritus, ut dicuntur, respuit profusus. Ill. PÖRNER r) inquit: in febre quacunque, in pu-
 tridis morbis, etiam levissimis, in dissolutione humo-
 rum certe nocent alcalia volatilīa et salia volatilīa
 oleofa liquida. Cl. FRANCIS MILMANN s) ab illis,
 quae secundum PRINGLE putredini resistunt mediis,
 inter alia praepimis salia alcalina volatilīa et fixa jure

p) L. c. T. III. pag. 119 sqq. 125.

q) T. I. pag. 329 vid. et Libr. de febr. Cap. de putrid.
 malign.

r) Selectus materiae medicae. Lips. 1767. 8. p. 274.

s) On the scurvy and putrid fevers etc. Lond. 1782. 8.

ut excludantur vult. Quod sal volatile oleosum sanguini recens emisso commixtum, sanguinis globulos nedum intra minuti spatium destruxerit aut dissolverit, observavit LOEWENHÖCK *1*). Spiritus Cornu Cervi largam assumptam quantitatem producere haemorrhagias affirmat itidem HUXHAM *2*) cum ARBUTHNOT *3*). Ex his, quibus plures autores addere possem, si limites libelli mei permitterent, satis apparet, abstinendum esse ab omnibus medicaminibus, quibus inest sal alcali volatile, vel oleum empyreumaticum, et praepremis a spiritu Mindereri, et Cornu Cervi. Sed transeamus ad

§. 30.

Sal ammoniacum.

An et sali ammoniaco vires antisepticae tribuendae sint, nunc videamus. Experimentis cl. PRINGLE edocemur, sal muriaticum aliaque salia, iusta quantitate adhibita, carnes, ceterasque substantias animales contra putrefactionem sat valide defendere: quare et sali ammoniaco praepremis haec vis antiseptica adscribenda est. Docet vero sana theoria et experientia, salia neutra, antisepticorum more agere, quatenus humiditatem, fertilissimam putredinis causam, quam

1) Epist. ad Christoph Wren. Arcan. Natur.

2) L. c. Tom. II p. 53.

3) of. Diet. p. 106.

dicunt conditionalem, attrahunt, in se suscipiunt et hoc modo tollunt. Parciori dosi adhibita huic scopo non sufficiunt, et tunc potius, quod cel. PRINGLE quoque expertus est, corruptionem magis promouent, quam retineant. Quis ergo non videt, nos e vi antiseptica, qua sal ammoniacum aliaque salia neutra pollent, si magna copia pro condimentis inserviunt, argumentari non posse, ipsa in ea dosi, qua aegris propinari possunt, reuera esse remedia antiseptica. Contra vero sal ammoniacum praebet medicamentum valde incidens, solvens ac leniter stimulans, quod autem omnino contra indicationem sanamque medendi methodum adhibetur, si causa morbi proxima in dissolutione sanguinis continetur.

§. 31.

Epispastica et rubefacientia.

Postquam scientiae nostrae venerabile lumen, III. TRALLES y) multis usque gravioribus firmioribusque argumentis Vesicantium, quae inter epispastica et rubefacientia primum locum tenent, damna in febribus putridis evincere conatus est, ego hic nova demum addere non valeo. Ne tamen hic quidquam, quod huc faciat, desideretur, est, ut nonnulla ab aliis jam dicta brevibus repetantur. Equidem non negamus, epispastica et rubefacientia pluribus in mor-

y) De usu vesicantium in febribus acutis, Wratislav. 1777. 8.

bis, praestantissimam esse medicinam, atque omnibus fere Medicis nostra aetate adeo communem, ut sine ea medicinam aegris suis plane facere nolint; at tamen usum ejus in febribus putridis perversum esse atque ex hoc morbo plane eliminandum, puto, contendo. Omnia, quae hoc nomine veniunt medicamina, v. c. Cantharides, cortex Mezerei, sinapismi, reliqua, pollere principio acri, cujus ope irritant majoremque inde humorum affluxum efficiunt; partes solidas relaxant et sanguinem ac reliquos humores nimis solvunt atque ita putredinem cito promovent, per chemicam analyfin et quotidianam in praxi experientiam, extra omne dubium est positum. De Vesicantibus, quum in febre nostra perverfissimi sint usus, et summum epispastica, peculiaris hic nobis sermo erit, ita tamen, ut ceteris paribus de reliquis epispasticis et rubefacientibus majori vel minori gradu idem valere velimus. Cantharidum substantiae sal volatile subtilissimum, acre rodens causticum, sui generis inesse, nemo facile inficiabitur. Ex hoc autem principio salino, verum vesicantium in corpus nostrum agendi modum satis clare perspicere possumus, qui demum crebris clarissimorum virorum experientiis evincitur. Vulgarem, quae externe, cuti applicatis vesicantibus, apparet operatio, inflammantem scilicet et exulcerantem, non recensebo. Meminisse sufficiat, gangraenam frequenter ab iis generatam observasse VAN SWIETEN, RIVERIUM, FR. HOFFMANN, PRINGLE, BAGLIV alios-

que. Sed præcipuae et nobis hic notatu maxime dignae mutationes sunt, quae in fluida, praeprimis in sanguinem, et solida, universumque systema nervosum inferunt. Quin acres particulae, quae cantharidibus insunt, sanguinem reliquosque humores per resorptionem subeant, non dubitamus. Vehemens eorum, foris etiam applicatorum in vias uriniferas actio, quae saepe stranguriam, penis erectiones dolentes, immodicos ad venerem stimulos, immo miæctum non raro cruentum excitare valent, nescio, quo probabili modo explicentur, nisi resorptionem quandam per vasa lymphatica fieri concedas. 1) Sanguinem et humores reliquos ex cantharidum partibus acris in eos resorptis, solvi atque putrescere, probant experimenta a BAGLIVIO 2) in canibus et sanguine hominum extra corpus instituta. Illis bestiolis uncias aliquot tincturae cantharidum in venam jugularem injecit, vulnusque deligavit. Post mortem collum, quo loco incisum fuerat, sphacelosum, sanguinem vero nigrum, liquatum, dissolutum et ne vel minimum coagulatum vidit. Docent praeterea hanc vesicantium septicam virtutem Viri illustres, HERM. BOERHAAVE, VAN SWIETEN, GLASS, VALCARENGHI, TISSOT, LANGRISH aliique quam plurimi. Contra illorum autem usum, ubi vel minor adsit ad putredinem dispositio, insurgit prae ceteris Ill. TRALLES. Audiamus insuper HUXHAM dicentem: „Harum mu-

2) Operum pag. 647. sqq. Experim. I - IV.

„scararum salia simile fere ratione, qua salia alcalina
 „volatilia, vim suam exferunt, et profecto dissolu-
 „tionem indeque sanguinis putredinem promovent.“
 Quae cum ita sint, valde miramur, et non possumus
 non repugnantiae arguere HUXHAM, dum nihilomi-
 nus eas in summo febris putridae stadio, in quo
 omnia symptomata maximam, quod ipse centies affirmat,
 humorum dissolutionem demonstrant, adhibendas censet!
 BROCKLESBY denique damnat vesicantium usum in
 summo morbi stadio, ubi petechiae et reliqua signa
 sanguinis putrescentis adsunt. Vir in arte egregius
 C. RICHA *b)* testatur: in febre putrida Taurinensi, ve-
 sicantium applicationem minus prosperam compertam
 fuisse, additque paulo post: „Ubi humores ad fluorem
 proni sunt, ubi acriores iidem ac effrenes, ubi sus-
 flammandus potius, quam stimulandus cruor, nihil
 iis noxium magis, nihil magis perniciosum.“ Van SWIE-
 TEN *c)* notat: Quod, ubi humores dissoluti acres, in
 putredinem vergentes, et magnus motus adest, non
 adeo tuto adhiberi posse videantur. Cl. TISSOT dicit:
 Cantharidum tenuissima alcalina pars resorpta et sangui-
 ni mixta illius putredinem iuvat, sicque morbos pu-
 tridos auget. Ob tot conspirantia clarissimorum viro-
 rum asserita non dubitamus cum venerabili TRALLES,

a) L. c. pag. 142. sqq.

b) Constitutiones epidemicae Taurinenses ann. 1720. §. 32.
 — Cfr. Bagliv de usu et abusu vesicant. pag. 647. sqq.

c) L. c. Tom I. p. 108.

d) Loc. cit. p. 61.

Cantharides, sub vesicatorii forma extus datas, sanguinem et serum attenuare ac dissolvere, ergo contra secundam indicationem facere quam maxime. 2) Iisdem acerbis partibus, quibus stimulando agunt, cantharides externe applicatas, satis in sanguinem agere, et circulum ejus augere extra omne dubium quum sit; ob hanc ipsarum vim etiam ex dictis in febre nostra omnino nocent. 3) Vim Cantharidum, qua ob partes acres in sanguinem resorptas in totum systema nervosum vehementer agunt ipsamque summopere vellicant, extollunt omnes, et excitandis viribus vitalibus in febre putrida languentibus adhibent. Si vero, quae earum irritamentum secundum illum canonem physicum proxime subsequitur, debilitatem contemplamur et vim illarum septimam; sana jam suadet ratio, ad vires in febre putrida languescentes excitandas, non ad stimulum cantharidum confugiatur, quae tam contrariis tertiae indicationi dotibus gaudent: sed ab illis, quae §pho 20, commemoravimus indicatis, quae sunt remedia acida vegetabilia, mineralia, grata analeptica etc. et quae simul sua dote huic perverae crasi et causae morbi valide resistunt, omnis salus atque levamen expectetur. 4) Vis denique inest Vesicantibus, diversorum axanthematum eruptionem promovendi. Sed qui medici iis hunc in finem in febre nostra utuntur, falsa inbuti sunt opinione, ea scilicet, quod vim habeant extrahendi venenum febrium putridarum, quod tamen contra nostram certat opinio-

nem (§. 15). His discussis, quam tristes imminent morbi excessus, si medicamine utimur, quod omni respectu contraindicatur! Cel. Dr. BRUCE *e*) de febre putrida scribens, ait: „Absint, quaecunque sanguinem solvunt, quamvis cardiaca dicta, quales sunt „sales volatiles, et spiritus cornu cervi vel ammonia- „ci, neque extremis admoveantur epispastica, quia „sanguinem mire solvunt, haemorrhagias atque gan- „graenam ferunt.“ Venerandus senex Ill. TRALLES non paucos febribus epidemicis malignis laborantes sine vesicatoriis eluctantes vidit, ad aliorum autem methodos attentus bene multos cum vesicantibus mortuos observavit. Pluribus profecto non opus erit *f*).

§. 32.

O p i u m.

In curandis febribus putridis Opio non minus ac reliquis excitantibus multum dederunt clarissimi in arte Viri. Videamus autem, an conveniat in hoc morbo, nec ne? Si varios ac sibi plane contrarios, quos Medici ab una alteraque parte celeberrimi opio

e) v. Lind über die Krankheiten in heißen Klimaten a. d. Engl. Riga und Leipzig 1773. 8. pag. 231.

f) Cfr. quoque Costenbader Diss. de abusu vesicatoriorum in febribus malignis. Lugd. Bat. 1769. 4. et Botetigny Despreux resp. Duchanoy: an febris malignae vesicantia? Paris. 1774.

adscribunt effectus, conferimus; primo intuitu haesitamus, an hujus vel illius sententiae patronis accedamus, nisi ipsae ipforum virorum tam contrariae sententiae, nobis rectum hujus medicaminis agendi modum aperte mox commonstrarent. Prisci aevi Medici usque ad et post tempora GALENI opio naturam maxime frigidam adscribebant, quare aromatibus validioribus admiscuere. GALENUS ipse opium ad medicamina frigida in quarto gradu referebat, nec ejus affeclae ad recentiora usque tempora ab hac opinione abhorrent: nomino FR. HOFFMANN, G. G. RICHTER, HECQUET, de GORTER, HAHN, DRIGNER, HEBENSTREIT, ROB. WHYTT, van SWIETEN, de HAEN, missis aliis, qui contendunt, opium esse frigidae naturae: motus vitales itaque, cordis nempe et arteriarum valde sistere, et circulationem sanguinis debiliorem et languidiorem reddere. Alii, inter quos eminent PITCAIRNE, THOMSON, FREIND, BERGER, H. BOERHAVE, von HALLER, BÜCHNER, HAMBERGER, HEISTER, ROSEN von ROSENSTEIN, TRALLES, aliique quam plurimi laudant calidam et acrem opii naturam, quod praeter vim suam anodynam et narcoticam, quam maximo gradu possidet, ob partes suas volatiles cordis et arteriarum motus acceleret, atque ita circulum sanguinis adaugeat Sed veritas in medio locata jacet. Exferet nobis opium, uti omnia narcotica, duplicem effectum, alterum primum, alterum secundarium. In primario observantur symptomata, quae sequuntur: calor na-

turalis et circulatio humorum praeter naturam auctus; pulsus celerrimus g) et tensio nervorum; acumen sensuum in et externorum, vertigo, gravitas capitis, tinnitus aurium, sanguinis accumulatio in cerebro, post mortem detecta; splendor oculorum, vigor omnium functionum, cet. Quis ignorat, Turcas et Indos opium eo fine assumere, quo animus erga hostes inflammetur, quosque eo assumpto, furiose invadunt? Transitorius autem hic effectus est, quum mox eo citius eum excipit secundarius, relaxatio scilicet nervorum, omniumque functionum languor, circulatio imminuta, pulsus parvus et debilis, pallor faciei, torpor, sopor etc. Prior effectus raro aliquot minuta perdurat, vel eximia opii dosi sumta, nullus est; posterior diutius durat et magis in sensus cadit. Quid mirum itaque, si Medici, ad primarium effectum opii minus attenti, ei naturam frigidam tribuerent? „Ego certe, inquit TRALLES in eximio et sui generis unico opere h),“ quoties opium ad enormes excretiones alvinas et alias compescendas, pulsu jam summe debili, urgente necessitate exhibui, semper

e) C. I. Wirtensohn Diss qua demonstratur, opium vires fibrarum cordis debilitare, at motum tamen sanguinis augere. Hard. 1775. — Borden Recherches sur le Pouls T. 2. Ed. 2. p. 107. sqq. V. Haller in comment. Götting. nov. T. VII. p. 13.

h) Vfus opii salubris et noxius, in morborum medela etc. Vraislav 1774. 4. Tomi IV.

animadverti pulsus tunc fortiolem et citatiorem fuisse redditum.“ Denuo itaque repeto, et ad experientiam audacter provoco, prima sua actione semper opium pulsus accelerare, quamquam vel finita operatione, vel aucta ultra modum dosi, quae necem adferre possit, omnino eveniat, ut ex celeri tardus admodum et debilis reddatur. JOHANNES LEIGH *i*) plurima circa opium instituit experimenta, et semper fere observavit pulsus celeriolem, quem mox tardus subsequutus est. At facile nemo neotericorum hunc opii agendi modum inficiabitur. Omnino ergo ii peccare mihi videbuntur, qui opium in febribus putridis ad vires fractas erigendas adhibebunt, quum, peracta prima sua actione, semper majorem virium prostrationem pedissequam habeat. Quod si ita sit, opium scilicet circulum sanguinis celeriolem reddere, effectus ejus necessarius erit, ut assumptum et calorem augeat. Porro opium sanguinem laticem mirum in modum dissolvit, expandit et rariorem reddit. *k*) Cel. FREIND Camphoram et opium omnium forte remediorum attenuantium validissima vocat. Opium sanguini admistum, eum dissolvere, probant experimenta in sanguine extra corpus et in vasis vivorum animalium adhuc circulante, instituta. Fuere, qui

i) An experimenta inquiry into the properties of opium and its effects on living subjects etc. Idenb. 1786. 8.

k) Geoffroy Mat. Med. T. II. pag. 398. Loefseke Mat. med. pag. 515.

qui observarent cruorem ex Turcarum et Indorum in praeliis occisorum cadaveribus post unum aut alterum diem fluidum dimanare, ac si novissime fuissent enecati. Ex mente Ill. MURRAY *l*) in febribus putridis et biliosis nocet eo magis opium, quia corruptionem humorum promovet. Opium ad diaphoresin movendam et exanthematum eruptionem promovendam maxime efficax agnoscunt et testantur omnes materiae medicae scriptores: *m*) testatur idem praxis quotidiana. Plurimum loco unicum testem Ill. TRALLESES affero. „Si vero ullus, inquit *n*) effectus est, quem opium agens in corpore certo praestat, quique in omnium oculos incurrit, sane is est diaphoresis, quam quoties opium exhibuerunt, toties animadvertere debuerunt Medici omnium temporum, omnium regionum omnes.“ Triste legimus *o*) exemplum a calida et volatile opii natura productum. Juveni ad drachmam unam datum efficiebat, ut intra breve tempus demortui cadaver lividis tumoribus in brachio et femoribus deturparetur et corruptionem perpessus omnibus fluidis, intolerabilem foetorem circa se spargeret. Cel. TISSOT *p*) ait: „Mox capit quisque, cur in morbo putrido adeo noxium fiat remedium, ce-

l) L. c. T. II. p. 302.

m) Ettmüller Diss. de virtute opii diaphoretica.

n) De Opio T. I. pag. 132.

o) Memoires de l'Academ. Royale des sciences l'an. 1735.

p) L. c. p. 178.

E

„teroquin si quod aliud heroicum: laxitatem enim
 „et flatulentiam ex laxitate atque putredinem
 „auget.“ In nota sic: „Pluribus modis in febre no-
 „stra putredinem intendebat opium, 1.) laxitatem fe-
 „bris inducendo, 2.) evacuationem materiae putridae
 „cohibendo, 3.) actionem nervorum impediendo: ex-
 „perimentis enim probavit illustriss. Hallerus, ex
 „actione nervorum impedita cito tum in ventriculo
 „tum alibi generari putredinem 2)“

Absonum fuerit, has, quas recensui opii vires et
 effectus, in corpus humanum negare. Si autem res
 ita se habet, jam per se sequitur, opium contra secun-
 dam et tertiam indicationem in febribus putridis in-
 dicatum esse.

§. 33.

A r n i c a.

Secundum unanimum omnium, quos novi, Me-
 dicorum sententiam Arnica montana inter acria
 validiora refertur. Partes quippe, quae ei insunt, resi-
 nosae sunt, et paullulum olei aetherei continent.
 Omnes quoque vim ei tribuunt irritantem, inci-
 tantem, resolventem et diaphoreticam. Hanc
 ob causam jam longo abhinc tempore efficacia ejus

2) Second mémoire sur l'irritabilité exp. 182, 183, 185. Cfr.
 quoque Tissot über die Nerven und deren Krankheiten
 Vol. I, T. I, cap. 6. Art. 8.

laudata est in effusionibus sanguinis et sugillationibus a quacumque causa ortis: etenim tam interne, quam externe applicata sanguinem coagulatum resolvendo agit. r) Sed aliis etiam humoribus stagnantibus et condensatis ut optimum resolvens infervit. Radices recentissime, perinde ac planta ipsa ut antisepticum validissimum in febribus putridis laudari coeperunt. Praecipuos hujus rei testes s) habemus Viros celeberrimos, COLLIN et STOLL r), quorum etiamnum manes deveneror. Profecto a multis vituperabor, abeundo in aliam ac laudatorum virorum sententiam; at tamen non possum, quin de vi antiseptica Arnicae dubitem, prorsusque negem, posse ex natura et indole hujus medicaminis concludendo quidquam probari. Demum, quomodo medicamen resolvat simulque putredini resistat, nisi falsam de natura ac methodo curatoria febris putridae notionem praefigas? Sane ob vim irritantem, qua circuitus sanguinis augetur, ita ut anxietatem, immo et haemoptosin excitasse legamus, jam contraindicatur nostra in febre. His adde vim ejus incitantem

E 2

r) Eph. N. C. Dec. I. Ann. 9. et 10. Obs. 2. p. 27 et 29. — Act. Berol. Dec. I. Vol. I. n. 4. — Bresl. Versuche 1719. 1721. 1722. 1725.

s) Heilkräfte des Wolverley, in Fiebern und andern faulen Krankheiten. A. d. Lat. überf. von Kaufch. Bresl. 1777. S.

r) Rad. med. T. I. II. et III.

et resolventem, atque ita optimum habebis medicamen septicum, cujus efficacia ex eo probatur, quod sudorem sanguineolentum excitaverit. *u)* Non nego quidem, arnicam extra corpus carnem aliasque substantias a corruptione putrida defendere, haud secus, ac alia ejus generis media; sed et hic inde male concluditur ad ejus efficaciam in corpus animale vivum. Quod vim ipsius diaphoreticam attinet, propterea eam ii tantum in febre putrida adhibebunt, qui falsam de causa atque natura hujus febris habent notionem, et subinde methodo alexiteriae favent. Usus ergo Arnicae et florum et radices, nostro ex arbitrio in febribus putridis plane vitandus est. Idem sentiunt mecum Viri undique illustres, *PIDERIT, x)* *GREN, y)* *MOENCH z)* &c. *Cel. CULLEN a)* affirmat, Medicos in Anglia sine ulla fortuna eam adhibuisse. Illi denique *SELLE* ne verbo quidem arnicae usus in febre nostra mentionem fecit.

§. 34.

A f a F o e t i d a.

Nec desunt Medici, qui Afam foetidam, licet jam rarius, in febribus putridis, tam pro scopo exci-

u) Dilthey Obs. 2. ap. Haller.

x) Pharmac. rational Cassel. 1782. 8. p. 13.

y) Pharmacolog p. 381. sq.

z) L. c. p. 343.

a) Materia medica, a. d. Engl. überf. von Consbruch. Leipz. 1790. 8. p. 239.

tandi, quam putredini resistendi adhibeant. Pars hujus medicaminis praevalens oleum aethereum est, quo et vim excitantem, antispasmodicam et diaphoreticam habet. Acrem stimulum diuque inhaerentem fibrae musculari ciet, humores resolvit, circulum eorum promovet atque intendit. Nescio itaque, unde vim ejus antisepticam derivem? Et tamquam excitans atque diaphoreticum asam foetidam in febre putrida adhiberi, contra sanam medendi methodum esse actum, non est, ut pluribus demonstrum.

§. 35.

Alia in febre putrida laudata remedia excitantia.

Obveniunt tandem plura, quae in febre nostra a multis laudantur atque adhibentur excitantia medicamina, quibus vim adscribunt antisepticam. Huc pertinent *Ruta graveolens*, radices *Contrayervae*, *Angelicae*, *Imperatoriae*, *Herba Salviae*, *Rorismarini*, aliaque hujus farraginis. Polent haec omnia oleo aethereo, ex quo praeconcepta et falsa opinione ad vim eorum antisepticam perperam concludunt. Illi quidem, qui miasma qualecumque, per sudores eliminandum nostro in morbo pro causa proxima habent, omne solamen et auxilium in vim diaphoreticam, alexiteriam et bezoardicam, quam dicta medicamina exserunt, ponunt; sed e supra allatis elucet, ipsos a veritate longius aberrare. Ea potius in haec aromata, excitantia calefacientia quadrant, quae

janjam ex aliis adduximus. Idem valet de praeparatis horum simplicium, e. g. aceto Rutae, aceto prophylactico aliisque in pestilentialibus morbis decantatis medicaminibus.

Liceat mihi ad finem verbis uti, quae FRIDERICUS HOFFMANN *b)* ceu perpetuum axioma injungit:
 „Nunquam scilicet in putridis febribus alexipharmaca,
 „calidiora commoventia et volatilia ac sudorifera nimis
 „expellentia esse adhibenda, quum dissolutionem ele-
 „mentorū sanguinis magis promoveant, sed unice
 „temperata et moderata remedia.“

§. 36.

C o n c l u s i o.

Exhibui hisce, quantum vires meae, quarum tenuitatem perbene novi, et quantum limites speciminis academici permittunt, mea de excitantium abusu in febribus putridis sensa. A sanae rationis atque doctrinae tramite me non aberrasse, credo, confido. Et, quum tironis in praxi, licet ei aliqua fuerit, experientia non magni valeat, eam experientis clarissimorum et fide dignissimorum virorum supplere studui, ab ostentationis febre ceterum longe alienus. Satis felicem me praedicabo, si operam prorsus vanam atque inutilem me non collocasse, intellexerim. Quod maxime optem, est, ut harum rerum periti digna habeant assera mea,

b) I. c. T. I. Sect. II. Cap. V.

de quibus doctum suum iudicium palam mecum ita communicent, ut errores detegendo simul ad saniora et cognoscendi et curandi principia me redigere non dedignentur. Paratissimum me sane invenient, qui meliora non solum edoceri sed etiam exequi cupiat. Tironem interea cogitet, qui tironis laborum primitias culpaturus est. Humana humane!

Supremorum in medicina honorum

C a n d i d a t o

S. D.

D. Fridr. Alb. Carol. Gren.

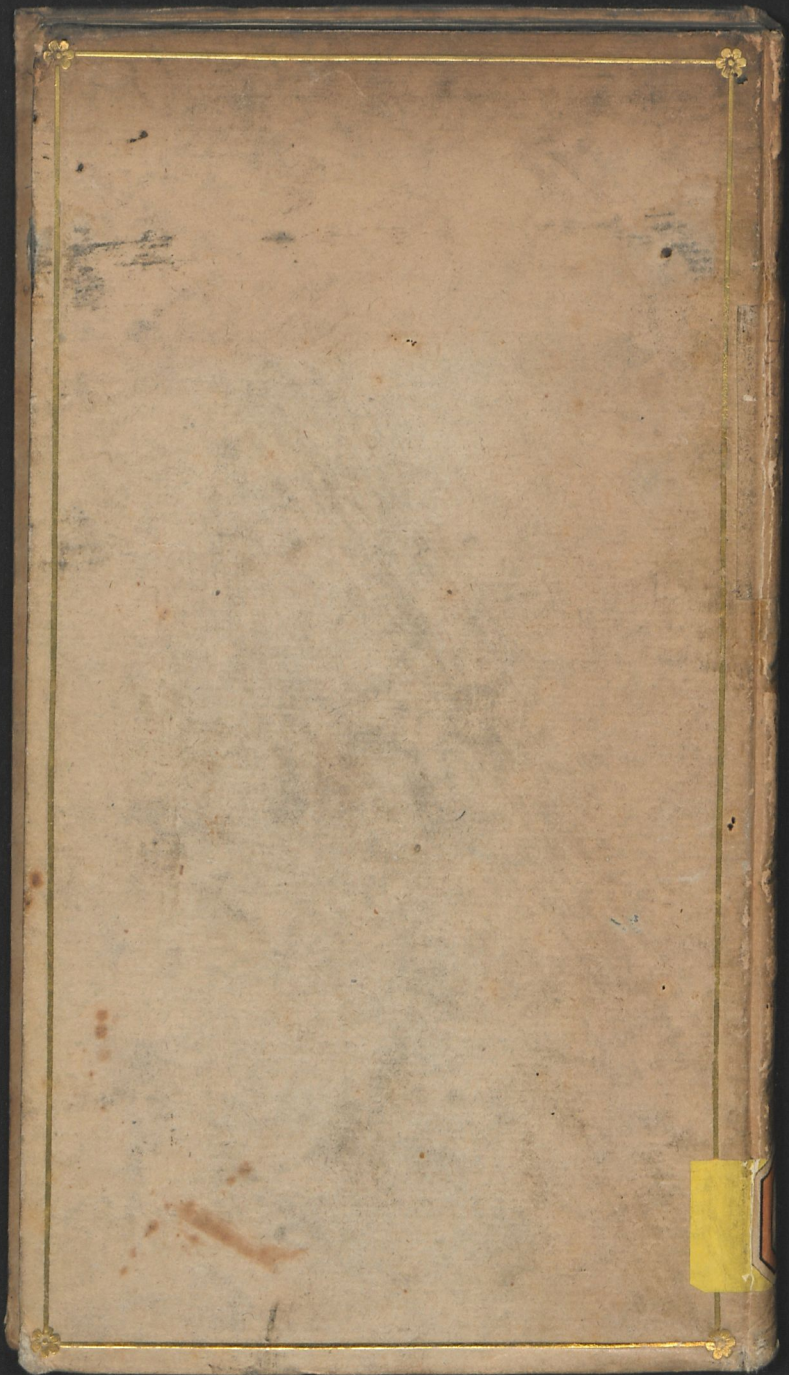
Qui omne studium adferunt ad indaganda remedia, quibus saluti aegrotantium subvenire licet, quive methodum, ipsa in morbis recte adhibendi, ab erroneis et falsis, quibus adhuc premitur, theoriis iuxta sanioris therapiae generalis principia repurgare conantur, illi de praestantissima nostrae artis parte mihi bene mereri videntur. Cognitis enim remediorum effectibus veris, perspectisque morborum, quibus mederi debent, indicationibus, non fieri quoque non poterit, ut in exercitio artis versantes eo certius obtineant finem actionum suarum, restitutionem scilicet aegrotantium. Singularem ergo laudem Tibi promeruisti, doctissime Candidate, dum in dissertatione Tua inaugurali methodum medendi morbis, humano generi tam infaustis, tantasque strages edentibus, accuratori examini submittis, argumentisque gravissimis perniciosum illum abusum excitantium in hisce morbis reprehendis. De quo praeclaro eruditionis Tuae specimine Tibi ex animo gratulor. Quum nemo sit, nisi cui sinistra est mens, qui tecum versatus, laudes easque maximas Tibi denegare possit de diligentia Tua in

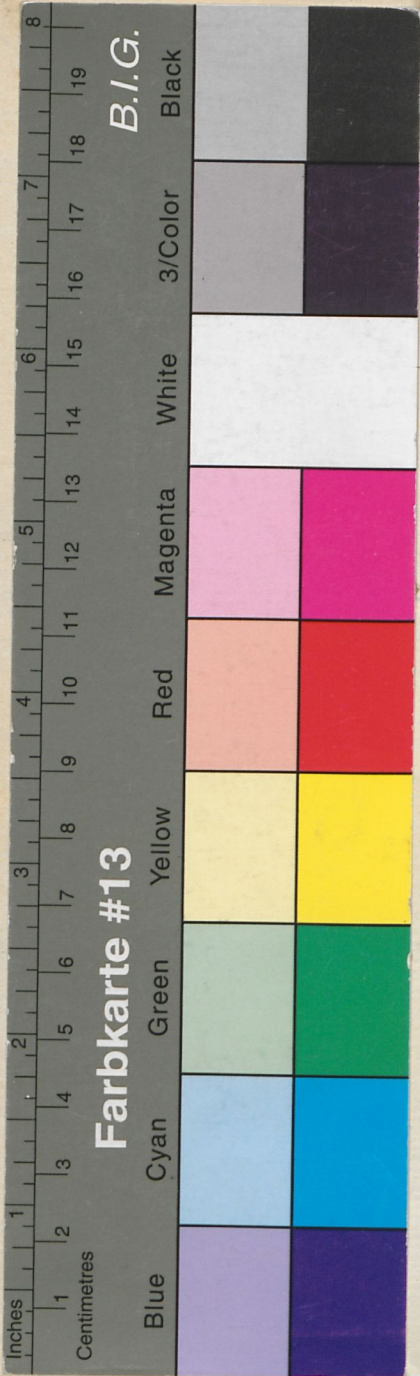
litteris, de continuo Tuo studio in addiscenda arte salutari, deque indefessis Tuis laboribus, fufius in laudes Tuas excurrere non neceffum duco. Nihil ergo iam amplius supererit, quam ut Tibi applaudentium numero accedam. Quapropter Tibi ex animo gratulator, praeftantiffime Candidate, fummos in medicina honores in te propediem ex merito conferendos. Vestigiis immortalis Tui Patruī, cuius obitum adhuc lugeo discipulus, lugent nostri ciues, luget orbis litteratus, cuiusque in me collata beneficia heic palam profiteor et ad vitae meae finem semper cognoscam, in exercenda nostra arte in-
fiste, ipsumque veluti exemplar ad imitandum Tibi semper praepone. Sic eris folatium aegrotorum, et artis medicae ornamentum. Ceterum Te persuasum habes peto, me in Te amando nemini fore secundum.
Dab. Hal. Magdeb. d IX. Octobr. C1D1CCCXC.

Uk 1253

X2535820

LM

DE
ABUSU EXCITANTIUM
IN FEBRIBUS PUTRIDIS

CONSENSU
ILLUSTRIS MEDICORUM ORDINIS
IN ALMA FRIDERICIANA

PRO
GRADU DOCTORIS
SOLENNITER CAPESSENDO

DIE XI. OCTOBRIS, MDCCCXC

PUBLICAE DISSERTATIONIS
CHRIST. FRIDERICUS MAURITIUS
GOLDHAGEN
HOHENSTEINENSIS.

HALAE,
LITTERIS FRANCKIANIS.